

EESTI MUUSIKA K U U K I R I

KUIV

Ilmub Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Seltsi väljaandel

SISU.

	Lk.
Vanim ajalooline teade meie rahva muusikaarmastusest. <i>Dr. E. Arro</i>	69
J. W. Jannsen muusikuna (Järg.). <i>Dr. E. Arro</i>	72
Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Seltsi eesmärgid ja tegevus. <i>H. Laksberg</i>	75
Mõningaid ajaloolisi märkmeid evangeeliumikiriku koraali kohta. <i>Dr. A. Paris</i>	78
Pärnu Püha-Elisabeti kiriku uuest orelist. <i>Otto Freymuth</i>	81
Kolme neitsi kodu. Katkendeid Schubert-romaanist „Seeneke“. <i>R. H. Bartsch</i> . Tõlkinud <i>H. Jürgenstein</i>	85
Noodid. Elegia. Violončello soolo klaverisaatel. <i>Prof. Artur Lemba</i>	87
Teater. Mõni sõna teatriarvustusest. <i>Dir. V. Mettus</i>	88
Kroonika. — Sisemaa	90
„ Välismaad.	96
Bibliograafia.	98
Deutsches Referat des Inhalts	99

EESTI MUUSIKA

I aastakäik

KUUKIRI

№ 3

Ilmub Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Seltsi väljaandel

Toimetus: Muusikateadus ja -ajalugu: dr. phil. (mus.) *Elmar Arro*. / Muusikaesthetika ja -kasvatus: direktor *H. Laksberg*. / Vaimulik muusika: dots. dr. phil. *A. Paris*. / Muusikaline ilukirjandus: *H. Jürgenstein*. / Teater: direktor *V. Mettus*. / Muusikaline looming: heliloojad *H. Eller* ja *A. Läte*. / Muusikaline kroonika: sisemaa — *J. Puusild*, välismaa — *Elmar Arro*.

Tegev ja vastutav toimetaja: mag. *Herm. Paris*. / **Päätoimetaja:** *Miina Hermann*.

Toimetus ja talitus asub Tartus, Lossi tän. 15.

Tellimishind: Sisemaal aastas kr. 5.—, 1/2-aastas kr. 2.75; välismaal kr. 7.50 ja 3.75.

Kulutuste hind: 1/1 lehekülj kr. 50.—, 1/2 lehekülje kr. 25.—, 1/4 lehekülje kr. 12.50.

Üksiknumbri hind 50 s.

= Ilmub kord kuus. =

VANIM AJALOOLINE TEADE MEIE RAHVA MUUSIKAARMASTUSEST.

Dr. Elmar Arro.

Tähelepanu äratav on tõsiasi, et meie rahvas oma minevikus on ilmutanud suurt armastust laulu, seega muusika vastu üldse — ja seda mitte ainult oma viimasel sajandil toimunud arenemises rahvuslikuks ning kultuuriliseks iseseisvuseks (mis avaldus suure laululiikumise näol ta laulupidudega), vaid juba palju vanemal ajal, kus meie rahva minevikku katab ajalooline hämarus. Seda tõendab miljonilise rahva kohta suhteliselt imestustäratav suur arv säilinud rahvalaule, eriti vanu ruunimeloodiaid, mis ilmutavad veel selgeid katolikuaegseid helistikulisi mõjustusi, nagu rahva seas levinenud arvurikkad mitmekesised muusikariistad (kannel, torupill, mollpill, parmupill, vile, sarv, karjapasun). Sama tõendab Vanemuise kultuski, kelle silmapaistvat tähtsust teiste jumalate seas tunnistab juba ta nimetus „vanim muist“, samuti nagu selle laulujumalaga seotud arvurikkad rahvasaagadki, milles on leidnud elava väljenduse rahva sügav muusikameel. Nende saagade kõrval pakub erilist huvi teatav ajalooline legend, mis käsitleb meie esivanemate igivanu võitlusi paganuse-ajal maale tungivate ordurüütlitega. Ühe teisendi sellest mitmes variandis levinenud saagast avaldab A. Kase-mets oma töös: „Märkused eesti koorilaulu tekkimisest ja arenemisest“ (Muusikaleht II, 1):

„Kord piiranud eestlased Võnnu linna. Selles asuval vaenlasel olnud juba nälg varaks ja ta otsustanud alla anda. Seal tulnud aga üks linnasolijatest, kes eestlaste lauluarmastust tunnud, mõttele viimast hädaabinõu proovida. Ta roninud linna müürile ning hakanud sääl laulma ja mängima. Ja, ennea! Eestlased saanud ilusast laulust ja mängust nii liigutatud, et kohe linna piiramisest loobunud. Ja linnasolijad olnudki pääsenud. Nii mõjunud eestlaste peale laul!“

Huvitav oleks nüüd küsimus: on see ainult vaga rahvasaaga, meie rahva seas vabalt tekkinud legend? Või põhjeneb see siiski tõelisel, ajaloolisel sündmusel?

Ning tõepoolest: osutub, et siin on allikaks dokumentaalselt tõestatud ajalooline tõsiasi.

Teade sellest leidub tuntuimas balti kroonikas, nimelt Läti Hendriku omas. Nii kirjutab tema „Liivimaa Kroonikas“, päätükk XII, 6 järgmist Beverini kindluse piiramisest eestlaste poolt 10-mal piiskopp Alberti ametiaastal, s. o. aastal 1207—08¹⁾:

„*Estones . . . multa Letthis mala intulerunt, et obsidentes castrum Beuerin, per totam diem Letthos in castro existentes impugnabant . . . Sacerdos etiam ipsorum, impugnationem Estonum modicum attendens, munitionem castris ascendit, et, aliis pugnantis, ipse musico instrumento cantabat, Deum exorando. Et barbari, audientes carmen dulce et sonitum instrumenti acutum, substituerunt, qui in terra sua tale non audierant, et pausantes a bello . . . de renouanda pace proposuerunt.*“

Eestlased . . . tegid lätlastele palju halba ning piirasid Beverini kindlust, rünnates kogu päev kindluses olevaid lätlasi . . . Nende preester aga, alahinnates eestlaste rünnakut, läks kindluse vallile, kus ta, sel ajal kui teised võitlesid, laulis muusikariista saatel, paludes jumalat. Barbarid aga, kuuldes mahedat laulu ning instrumendi heledat (teravat) helinat, seisatusid, sest et nad omal maal veel polnud kuulnud seesugust, ning loobusid sõjast . . . tehes ettepanekuid rahu uuen-damiseks.

Vaselõige.

Ludvig v. Maydell, 1839.

Kriidijoonis.

Theodor Krauss, 1918 (Riia Doommuseumis).

See preester oli, nagu oletavad kroonika kommenteerijad, arvatavasti Läti Hendrik ise, kes selle enese autentilise elamuse ülestähendamiseks on järele jätnud tunnistuse meie paganatest-esivanemate suurest muusikaarmastusest²⁾.

Kus asus Beverini kindlus, ei saa tänapäev täpsalt tõestada. Ajaloolased oletavad, et ta seisis Burtneeki järve kaldal. Instrumendi kohta, millel mängis mainitud preester — arvatavasti Läti Hendrik — on vaevalt võimalik teha oletusi. Nii ütleb Eduard Pabst oma „Liivimaa Kroonika“ (1867) lk. 106 väljaandes: „Ei ole mõeldav³⁾, et see oleks olnud harf, tsiter või muid sarnaseid instrumente, sest mainitakse instrumendi heledat, teravat, läbilõikavat (acutus) häält. Täh.: meie Hendrik

1) Tsiteeritud Joh. Daniel Gruberi väljaande järgi „Origines Livoniae sacrae et civilis, seu chronicon Livonicum vetus“ 1740, lk. 57.

2) Igatahes on kroonika päätükk XVIII, 8 (97. lk.) kirjeldatud sündmus, kus laul preestrile selle hädas midagi ei aidanud:

„Cum enim in caelum intentus, orationum suarum ad Dominum cum scholare suo funderet laudes, et gratiarum actiones ageret, ipsi caput et dorsum utriusque clavis suis percutientes, irridebant, discentes: „Laula! Laula! Pappi!“

„Kuna ta, pöördunud taeva poole, ühes oma õpilasega palvetes kiitis ning tänas oma Issandat, purustasid need mõlemate pääd ning selja oma nuiadega, mõnitasid ja ütlesid: „Laula, laula, pappi!“

Oletame siis, et see preester mitte nii ilusalt ei laulnud kui Läti Hendrik.

3) Juba lahingulärmis pärast, millest poleks üle kostnud tõmbkeelpill.

puhus pasunat? -- " Selle vastu aga räägib asjaolu, et preester laulis „mahedat laulu“ „muusikariista saatel“ („carmen dulce“ „musico instrumento cantabat“), mis samaaegse pasuna puhumisega peaks tekitama küll teatud raskusi. Vist on küll kõige õigem oletada, et preester puhus vaimuliku laulu meloodiat mingisugusel puhkpillil, kuna mõned ta võitluskaaslastest selle läbi elustusid ja kaasa laulsid tekstisõnu.

See vanim¹⁾, 1208. a. põlvnev ajalooline teade meie esivanemate muusikaarmastusest leidis tänuliku süžeeana korduvalt tähelepanu nii maali- kui ka luulekunstis.

Eelpool on pildina lisatud 2 näidet²⁾ kujutava kunsti alalt, millel esineb preester ükskord harfiga, teinekord pasunaga.

Allpool toodud süžee kahest kirjanduslikust käsitlusest, näeme, et preestri muusikariistana nimetatakse tsiter ja kannel. Esijoones toome Kalevipoja autori Fr. R. Kreutzvaldi saksakeelse ballaadi (välja jättes ühe tähtsusetu stroofi), tsiteeritud A. Anni „Kreutzvaldi saksakeelsed ballaadid“ järgi, „Eesti Kirjandus“, kuukiri, 1926:

Die Belagerung von Beverin im Jahre 1207.

Tief verschanzt, fest hinter Mauern
kämpfen stahlhüllte Ritter,
während halbentblösste Wilden
stürmen gegen Tor und Gitter.

Heilgen Boden seiner Ahnen,
seiner Götter Rauchaltäre,
seine Freiheit, Weiber, Kinder
schützt der Est' und seine Ehre.

Wilder wogt des Kampfes Wüten;
über Leichenwälle dringen
vorwärts kühne Estenmannen,
sichernd ihres Siegs Gelingen.

Sieh', da rauscht auf hoher Zinne
angetan mit Messgewanden
friedlich eine Mönchgestalt,
eine Zither in den Händen.

Mitten in des Krieges Toben
greift der Sänger in die Saiten,
bis die lieblichen Akkorde
in der Feinde Ohren gleiten.

War ein Friedensgott vom Himmel
zu den Stürmenden gekommen?
Oder hat der Töne Zauber
Zorn und Rache glut genommen?

Mut und Kampflust scheint vergessen
bei des Landes rauhen Söhnen,
die berauscht und freudetrunken
von des Orpheus Zaubertönen.

Zorngeschwellte Augen quellen
bald von milden Wonnentränen,
und den sturmbewegten Busen
schwellt ein unbekanntes Sehnen.

Ruhig drauf der Esten Scharen
wie verwandelt heimwärts ziehen.
Die Musik, des Zufalls Spende,
hat dem Orden Sieg verliehen.

Sama sündmuse teise kirjandusliku käsitlusena toome siinkohal luuletise Viljandi laulikult Kuhlbarsilt, kes tuntud varjunime Mangu Sild all:

Kandle võim.

Beverinis Asti järvel,
Liivi rajal, Läti maal
vägevast' ja vahvast' võitles
Eesti malev muistsel a'al.
Siis tõstis üks kannel kord kandsidel häält
ja võitlejad kuulsivat vagusti päält.

„Ei me murra seda müüri,
kellelt kõlab kandle keel,“
sobitasid sõjamehed,
helkis Eesti helde meel.
„Ka vaenlane kandlega on meie hõim,
sest kandlel on vaigistav, jumalik võim.“

Sest pojad põhja poole
vaenu vankrid ajasid,
laulsivad, et laaned, luhad,
kaljud, künkad kajasid.
„Nüüd lõppenud viha ja verine põim,
sest kandlel on vaigistav, jumalik võim.“

Sellele tekstile on dr. K. A. Hermann, kasutades üht läti rahvaviisi, loonud laulu segakoorile ning avaldanud oma „Laulu ja mängu lehe“ noodilisas (1896, köide XII, nr. 3), et teda seega levitada rahva seas, kelle hinges alateadlikult võib olla veel tänini unumas mälestused sellest kaugest sündmusest.

1) A. Kasemets toob oma ülalmainitud artiklis tema arvates veel vanema ajaloolise teate:

„Kõige vanem ajalooline teade meie rahva laulmise kohta kuulub XII a.-s. algusesse. Nimelt leidub kuulsas Daani ajaloolase Saxo Grammatikuse (sünd. umbes 1140, surnud 1206) raamatus Historia Danica – Daani ajalugu – 1170. a. kirjutatud osas pikem kirjeldus eestlaste ja daanlaste vahelisest võitlusest Rootsi ranna ligidal Ölandi saarel. Selles kirjelduses leidub teade, et Eesti sõjamehed on öösel sõjalaagris järgmise päeva lahingu vastu valmistades – laulnud, sellega vaenlasele näidata tahtes, et nad täiesti muretud ja rõõmsad on. Ja see laul on Daani sõjameeste peale nii mõjunud, et nad oma meeste julgustamiseks ka omale lauliku laagrisse kutsusid.“

Selle kohta olgu tähendatud, et seesugust teadet ei leidu kogu Saxo Grammaticuse kroonikas! Vististi on autor tema vahetanud ühe sarnase, teises kroonikas leiduva, kuid lätlaste puudutava märkusega.

2) Avaldatud ajakirjas „Die Woche im Bild“ IV nr. 5, Riiga 1927.

J. W. JANNSEN MUUSIKUNA.

Dr. Elmar Arro.

(Järg.)

Radikaalse Jakobsoni-tiiva tekkimine nooresti rahvuslikus liikumises pole tähtsusetu muusikaloosiseltki. C. R. Jakobson oli kunstiliseltki andekas inimene, tähelepandav kirjanik ning luuletaja (varjunimega Linnutaja). Oma isalt, Torma köster Adam Jakobsonilt, oli ta pärandanud armastuse muusika vastu, Valga õpetajateseminaris võis temas Zimse juhatusel ärgata arusaamine rahvalaulu tähtsusest. Igatahes oli C. R. Jakobson esimene, kes ära tundis eesti laululiikumisele hädatarviliku olevat rahvalaulu kultiveerimise. Seejuures asus ta Jannseniga avalikku vastollu.

C. R. Jakobson pani halvaks Jannseni seisukoha esimesel laulupeol. Ta pani pahaks, et Jannsen enese ja peo oli asetanud saksa kirikuõpetaja (A. H. Willigerode) mõju alla, et ta otsis kokkuleppe-platvormi balti-sakslastega. Selliseil olukorral paistis temale pidustus pigemini saksluse ülistusena, tänumeeleavaldisena rahvavabastamise eest kui sellena, mis ta oleks pidanud olema: rahvapidu eestlaste rahvustunde tugevdamiseks. Need Jakobsoni etteheited olid võib olla osalt õigustamatudki: Jannsen oli nimelt läbi ja läbi olupoliitik, kaval talupoja pää, kes teadis, et vähemagi kahtlustuse puhul balti-saksa või vene võimukandjate poolt oleks küsitavaks muutunud peo pidamise võimalus. Siin oli temale nagu tähendatud ennegi, lauluharrastus suurelt osalt ainult katteks. Eesti rahvuslikud tendentsid polnud tal vähem lähedad kui Jakobsonil. Kuid arvatavasti poleks viimane oma ägeda pääletungiga saavutanud kaugeltki niipalju kui ettevaatlik ja kaaluv Jannsen. Kui suure umbusaldusega ning sallimatusega tuli võidelda Jannsenil eneselgi, tõendab mõni koht ta kirjades, nagu näiteks järgmine kirjast Jakobsonile 20-dast veebruarist 1867.

„Et Teie Peterburis ka juubelpidu peale mõtlete ja sellest tahate osa võtta, selle eest olen Teile südamest tänulik. Laulupidu loomulikult peab ta olema, muidu teaksin ma vaevalt, kuidas ja mis ta peaks olema. Siin olen ma omast nõust ainult kolmele kihelkonna-kooliõpetajale teatanud. Ühelt on mul vastus käes, aga aita Jumal, kui külm, kuiv ja lahja! See viib meeleheitele, need vaesed inimesed on ju — sulased! pealaest jalatallani rippuvad, ei tohi midagi mõelda, ei midagi tahta kui... Võtku pagan! Värsked, rõõmsad rahvuslised pidud, jah... need ei passi iga mehe kraami sekka. Siiski ei eksita mind veel teelt.“ („J. V. Jannseni 7 kirja C. R. Jakobsonile“. Saksa keelest tõlkinud A. Jürgenstein. „Eesti Kirjandus“ kuukiri, 1924.)

Muusikapraktikas asus C. R. Jakobson erilisel seisukohal. Kuna Jannsen püüdis populariseerida saksa laule oma lauluväljaannetes, andis Jakobson välja mõned noodiraamatukesed¹⁾, kus ta tõi mõned tol ajal ta enese, samuti I. Egloni ja R. Kallas'e poolt ülestähendatud eesti rahvalaulud, A. Säbelmann-Kunileidi poolt harmoniseeritud. Mõned Kunileidi oma koorilauludki, esimesed ilmalikud eesti laulukompositsioonid on säääl ära trükitud ja seega meile säilinud. Säääl kõrval avaldas C. R. Jakobson nendes kogudes soome rahvalaule kui ka laulukompositsioone Paciuserlt ja Collanilt, mida ta (senini ülestähendatud rahvalaulude või oma eesti laululoomingu puudusel) pidas eesti omapärale palju lähemaiks ja muusikaliselt väärtuslikumaiks saksa liedertafel-võsudest. Ka kirjanduslikult väärtuslikkude tekstide (Koidula, Kreutzwaldi, Jannseni, Jakobson-Linnutaja omad) asetamise eest meloodiate alla oli hoolitsetud.

1) Need Jakobsoni poolt väljaantud laulukogud on „Wanemuise Kandle Healed. Nelja healega meeste koorid“, esimene jagu ilmunud 1869, teine 1871; koguteos 2-, 3- ja 4-häälssetest lauludest päämiselt koolitarviduseks, nimega „Rõõmus laulja“, ilmus 1872. a.

„Wanemuise Kandle Healed“ esimese vihu eessõnas kirjeldab C. R. Jakobson üsna avameelselt oma seisukohta. Meele tuletanud mõningaid Vanemuise-saagaid ja teinud vihje rahvausundile, mille järgi laulujumal (ühes seega sümbolselt rahva rõõmgi) siis tuleb tagasi, kui rahvas uuesti saavutab oma täieliku vabaduse, lausub ta säääl järgmiselt:

„Loodame, et see eesti laulutalw pea saab otsa olema lõppenud ja üks uus laulu aeg peale hakkanud, kus wana eesti waimu-wägi üksi meie laulikuid juhib, ning meil enam tarwis ei ole, wõeraid ehteid kandes oma enese loomust ärasalgada. Meie esimesel laulupühäl saab nüüd kül weel surem jagu meie laulust wõera wiisides kõlama, aga loodame, et jo ühel teisel pühäl lugu oopis tõine saab olema. Eesseiswas raamatus aga saawad lauljad üksi eesti laulusi ja eesti wiisisi leidma, kes kõik Eestlastest on luuletud ja lauldud. Raamatu välja-andja arwab ennast väga õnnelikuks sellepolest, et ta esimene on, kellele seesugune töö osaks saanud, seest seiemani ei tunnud meie oma noodiraamatutes muud, kui Saksarahva wiisisi. Ärgu jäägu see esimene sam väga kaua aea peal ainsaks sammuks!“¹⁾

Kahjuks köitsid C. R. Jakobsoni mõni aasta pääle laulupeo päämiselt veel ainult parteipoliitilised huvid ning ei teostanud ta enam oma ideesid lauluarendamise alal. Seega jäi muusika alal Jannsen suunamäärajaks.

Eestikeelsed lauludekogud, millede ilnumises laulupeoaastast alates oli märgata erilist elavust, on suurelt osalt Jannseni waimulised ning meelsed. Kõikjal tekkinud koorid wajasid loomulikult kiires korras kirjandust. Järgneti lihtsalt juhi eeskujule ja alati kõige lähemaga: kõige hõlpsamini kättesaadavad saksa laulud varustati eestikeelsete teksti tõlgetega ja lasti turule. Et seekord puudusid veel õppinud „muusikud“, wõisid sellest tööst osa wõtta ainult diletandid. Päälegi oli nende isikute (kes kuulusid enamasti maa kooliõpetajate ja kõstri seisusesse) haridusline tasapind veel õige madal, nõnda et saksa laulude walikul ei wõidudki eeldada hääd maitset: nii segati arvustuse ta haganad ja nisu. Just saksa pinnapääline liedertafeli-stiil oma rahvalikkust taotlewate banaalsete ning sentimentaalsete meloodiatega leidiski kõige enam poolehoidu: ta oli ühelt poolt diletandile „kirjandusena“ lugemata saksa lauluraamatukeste näol kõige kättesaadavam (luuleliste päälkirjadega nagu „Arion“, „Hüon“, „Orpheus“, ning domineerivate komponistidega nagu Meier, Müller ning Schulze); teisest küljest wastas see ka kõige enam laialiste rahvahulkade maitsele, wõttes arvesse teatava lauluarmastuse olemasolu.

Nii juhtus iseenesest, et Jannseni tendentse tegelikus elus üldiselt edasi arendati. Opositsioonilise Jakobsoni-grupi ergutuse muusikaalal (eesti omapärase rahwalaulude literatuuri loomises) summutas lihtsalt sündmuste käik, mitte mingisugune teadlik seisukoht selle vastu; siin wõitis jälle, nagu tihti, see, mis praktikas kõige lähem ja kõige hõlpsamini kättesaadav²⁾. Ja nii ujutati meie maa üle dr. Karl August Hermanni (Jannseni kõige tähtsam järeltulija laululiikumise alal) ajal saksa liedertafeli-makulatuuriga ja nende hoolsalt valmistatud koopiatega kodumaal.

See oli Jannseni kahjulik mõju ta muidu nii hääde kavatsuste kõrwal. Selles oli süüdi ta saksa wesise ning odawa liedertafel-literatuuri arvustuse ta ülehindamine.

Hiljem on Jannsenile ette heidetud saksastamise püüdeid. Ent pole midagi ülekohtusemat kui see! Ta waadete ning teotsemise juhtlause moodustasid ilmekad sõnad: „Eestlane! Jää eestlaseks igas riietuses ja iga nime all, siis sa oled auväärt mees oma rahva silmis“. Et ta aga muusikalisel alal teisiti toimis, et ta oma lauludes polnud jäänud eestlaseks, see pidi igatahes saatuslikuks osutama eesti vokaalmuusika edaspidisele arenemisele.

1) See esimene Vanemuine-vihk trükiti Peterburis. Mõjusid siin kaasa enam kui välised, juhuslikud põhjused? Valmistas sellise eessõnaga varustatud noodivihu trükkimine saksa kirjastusel Baltimail tol ajal raskusi?

2) Kahe mehe elutee, kes oleksid olnud kõige kohasemad laululiikumise juhid Jakobsoni mõttes, oli saatus teisiti määranud: A. Kunileid asus 1871 Peterburi ja varsti pärast seda Poltaawas, kus ta juba 1875 veel mitte kolmekümne aastaselt suri; Alexander Thomson, üks meie tähelepandavamaid ja väärtuslikamaid vanemaid laulukomponiste just rahvusliku loomingu mõttes (kuuludes Jakobsoni Peterburi sõpraderingi — prof. J. Köler, dr. M. Veske), asus 1872 kahjuks täielikult Peterburi.

Kõige kahetsemisväärsem pole mitte see, et Jannsen meil muusikaliselt säädis eeskujuks sakslasi (alul ei või alati kohe iseseisev ollagi, sageli vajatakse siis eeskujusid ja õppemeistreid) — halb oli see, et Jannsen kogu rikkast, ilmajuhtivast saksa muusikast valis eranditult ainult kõige alaväärtuslikumad massiproduktioonid väikekodanlikele ringkonnile¹⁾.

Kokkuvõttes võib J. W. Jannsenist muusikuna konstateerida järgmist:

- 1) Jannseni tegevus ning sihid olid juhitud rahvakasvatuslikule tööle ja rahvustunde äratamisele.
- 2) Ühislaulu arendamine rahva seas oli tal ainult vahendiks selle otstarve saavutamisel.
- 3) Balti sakslaste poolt algatatud vaimuliku koorilaulu arendamine taotleb tema kristlik-kiriklike kude sihtide saavutamist, ning leiab Jannseni poolt edasiarendamist rahvakasvatuslikus mõttes.
- 4) Ühenduses sellega jõudis Jannsen äratundmisele ilmalikkude, rahvapäraste laulude tähtsusest ülesäetud sihtide saavutamisel.

5) Vaatamata eesti rahva omapära, kommete, traditsioonide tundmisele, vaatamata nende edendamisele ja rõhutamisele Jannseni tegevuse teistel aladel (kirjandus, ajakirjandus jne.) ei suuda ta, väikesest haridusest tingitud puuduliku otsustusvõime tõttu hinnata rahvalaulude väärtust; ta peab neid alaväärtuslikeks ja mittelaulmisväärseiks.

6) Laulmis- ning harrastamisväärseina tunduvad temale ainult balti-saksa laulukoondiste poolt harrastatavad saksa rahvapärased laulud liedertafel-stiilis.

7) Jannseni praktilised püüded sihivad sinna, et viia eesti rahvas nii kaugele, et ta laulaks samasuguseid laule ja sama hästi kui balti sakslasedki.

8) Seetõttu satub Jannsen muusikaliselt täiesti saksa sõiduvette.

9) Rahvuslik mõte leitakse küllalt olevat rõhutatud seega, et vastavalt tõlgitakse laulude tekstid. Arusaamine rahvuslikust elemendist muusikas eneses puudub Jannsenil veel täiesti.

10) Muusikaline huvi lauluharrastamises tundub J. W. Jannsenil olevat nihutatud tahaplaanile võrreldes rahvusliku propaganda huviga, kusjuures kooriliikumise edendamine esineb ainult abinõuna viimase teenistuses.

(Lõpp.)

Trükivea õiendus. Eelmises numbris on käesoleva artikli alguses kahjuks juhtunud eksitav trükiviga: esimene eesti laulukoor Kanapääs ei asutatud muidugi mitte 1865. vaid 1805. aastal.

1) Ja sellega põhjendamegi oma seisukoha liedertafeldamise vastu (sugugi mitte alahinnates liedertafelliikumise algete ajaloolisi teeneid Saksamaal): et liedertafelliikumine üksinda ja täielikult rahuldab teatava saksa rahvakihi — väikekodanluse muusikalisi huvisid säärasel määral, et nendele muusikaalal midagi enam pääle selle ei ole olemas. Kuna ühelt poolt viimasel sajandil muusikaharrastus ja muusika produktioon kusagil pole nii kõrgel ega ilmajuhtival seisukohal nagu Saksamaal, ei produtseerita teiselt pool ka kusagil nii väheväärtuslikku ja banaalset tarbemuusikat laiematele massidele kui sääl. Saksamaa industrialiseerimise tagajärjeks on (saksa tuntud hääduse ja tubliduse kõrval) asjaolu, et kusagil nii suurel määral ei produtseerita odavaid saadusi massidele kõigil — nõnda ka kunstide — alal, nagu siin.

MUUSIKALISE HARIDUSE JA KULTUURI EDENDAMISE SELTSI EESMÄRGID JA TEGEVUS.

H. Laksberg.

1. Tartu muusikaelu ohud.

Meie noores riigis on kasvavalt kristalliseerumas kaks kultuurikeskkohta — politilise ja majandusliku profiiliga Tallinna ning vaimlise ilmega Tartu.

Kuigi üldriikliku tähtsusega ja ulatusega, on kummagil tsentrumil täita ka provintslinnade kohustus: Tallinnal Põhja-Eesti ning Tartul Lõuna-Eesti majandusliku ja vaimlise keskkoht. Mainitud ülesannete teostamiseks ongi juba kummagis keskpunktis kujunenud tähtsamate kultuurialade taime-lavad: Tallinnas „Estonia“ selts, konservatoorium, kunsttööstuskool, tehnikum, Tartus vastavalt — „Vanemuise“ selts, kõrgem muusikakool, „Pallase“ kunstikool, ülikool jne.

Aastaid on olnud Tartus „Vanemuise“ selts nii draamatilise kui ka helikunsti traditsioonide tsentrumiks. Tema loobumisega helikunsti edendamisest oli tekkinud viimaseil aastail tühi koht mitte üksi Tartu, vaid ka kogu Lõuna-Eesti helikultuuris. Seepärast hakkasidki ilmsile tulema Tartu muusikaelus tõsised põdemissümptomid: katkesid sümfooniakontserdid, kadusid päevakorralt suuremad kooriettekaned ja langes muusikaliste ettevõtete üldine tasapind. Ning lisaks kõigele tõsisisilmapiirilise Tartu ainsama muusikalise õppeasutise sulgemise hädaoht, milline organisatsioon katsetas omalt pooltki Tartu helikultuuri tõstmist endisele kõrgusele, kuigi tagajärjetult.

Kirjeldatud kurbolud olid tõukeks tuua pööret ja parandusi Tartu haigesse muusikaellu. Seks liitusid kohalikud muusika-kultuuriliselt häälstatud heliloojad, muusikapedagoogid ja ühiskonnategelased uueks muusikaliseks eriorganisatsiooniks, nimega „Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Selts“. Vastasutatud selts ei tahtnud piirata tegevusvälja üksi Tartu ja Lõuna-Eestiga, vaid kavatses teostada suuremaid eesmärkegi: kanda helikunsti rahvalaiematesse kihtidesse ning tõsta meie rahva muusikalist tasapinda üldse. Selleks kavatses Selts:

- 1) avada ja ülal pidada muusikakoole,
- 2) korraldada avalikke kontserte, loenguid ning etendusi ja
- 3) kirjastada helitöid, välja anda muusikaajakirju ning korraldada helikultuurilisi kongresse.

29. oktoobril 1926. aastal registreeriti Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Selts. Asutamiskoosolekul 7. novembril valiti seltsi juhatusse Miina Hermann, riigikohtunik J. Arro, professor P. Köpp ja muusikapedagoog H. Laksberg. Seltsi esimeheks valiti Miina Hermann.

Miina Hermann.

2. Kõrgema muusikakooli asutamine.

Kuna riigi keskvalitsused olid määranud likvideerimisele Tartu konservatooriumi, otsustas uus selts asuda kõige päält oma esimese ülesande teostamisele — uue muusikakooli asutamisele Tartus. Viimase tüübi kohta jõuti üksmeelsele kokkuleppele, et Tartus, kui riigi ülikoolilinnas ja vaimlises keskkohas, ei ole vastuvõetav päälinna juhtivate muusikaliste ringkondade poolt ette nähtud helikunsti alg- või isegi keskkool. Kui juba keskvalitsused ei tunnusta kaht konservatooriumi riigis, siis tuleb Tartus ellu kutsuda kõrgem muusikakool, milline tüüp on madalam konservatooriumi tüübist ainult ühe astme võrra.

Nimelt peab Tartu kohalikul ja üle riigi kokku valgunud kesk- ning ülikooli noorsool olema võimalus viia ka muusikaline haridus kõrgemale astmele, sest ainult sel teel oleks teostatav meie rahva kultuurilise tasapinna üldine tõus. Edasi peaks Tartu ja Lõuna-Eesti muusikandelistel noorsoolgi olema kasutada õppeasutis, kus tema saaks ennast küllalt põhjalikult ette valmistada muusikalise, olgu pedagoogi, orkestrimängija või muusikajuhi kutse vastu. Ning lõpuks Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Selts kavatses teostada just asutatava kooli abil enda kohalikke ülesandeid — elustada ja tõsta Tartu langevat muusikaelu. Selle vahendina arvestas Selts kooli õpilastest, õppejõududest ja asjaarmastajatest koosneva sümfooniaorkestri ning koori ettekandeid ja kooli kunstiringkondade kontserte. Helikunsti alg- või isegi keskkool ei oleks suutnud koondada enda ümber ei kunstnikust-õpetajaid ega anda õpilastele oskusi ja võimeid, mis oleksid küllalt kõrged kavatsatud muusikaliste ettevõtete kui ka ülesannete elluviimiseks.

Seltsi esimesed tegevusaastad olidki pühendatud päämiselt Tartu muusikakultuuriliste tarvete valgustamisele ja kõrgema muusikakooli tüübi eest võitlemisele, mille tagajärjel nii riigi keskasutised kui ka päälinna juhtivad muusikalised ringkonnad Tartu seisukohtadega ühinesid. Augustikuul 1927. aastal registreeriski haridusministeerium Tartu kõrgema muusikakooli ning 1. septembril samal aastal algas kool oma tegevust. Kooli direktoriks valiti H. Laksberg, kuna kooli üldine juhtimine jäi kuratooriumi hooleks, mille moodustasid: esimehena linna koolivalitsuse juhataja V. Tamman ja liikmetena riigikohtunik P. Kann, helilooja H. Eller, koolinõunik G. Reial, dr. med. R. Bernakoff ja kooli direktor H. Laksberg.

3. Kontserttoimkonna ellukutsumine.

Vahepeäl oli Seltsi liigete arv juba sajani tõusnud, mille tagajärjel Seltsi juhatuski ümber moodustada tuli. Uude juhatusse valiti Miina Hermann, notar J. Reiman, proviisor A. Imelik, prl. H. Jürgenstein ja direktor H. Laksberg. Seltsi esimeheks jäi endiselt Miina Hermann.

Seltsi juhtivate jõudude vabanemisega kooli organiseerimistöödest tekkis võimalus pöörata tähelepanu Seltsi teistegi eesmärkide realiseerimisele, eeskätt Tartu muusikaelu tõstmisele. Selleks otsustas Selts võtta enda korraldada suvised sümfooniakontserdid „Vanemuise“ aias ja nad uuesti ehitada kunstilisele alusele. Ei olnud võimalik lubada kokku variseda kultuurilisel saavutisel, mille selja taga juba 20-aastane traditsioon ning seda järgmistel kaalutlustel.

Tartu ei ole mitte meie riigi harilik linn, vaid ülikoolilinn. Sel puhul on kujunenud Tartu, eriti suvel, mitmesuguste rahvusvaheliste kongresside ning konverentside keskkohaks ja välismaa majandus-, sotsiaal- ning vaimutegelaste huvireiside sõlmeks. Riigi vaimlise tsentrumina on Tartul täita seega riigi rahvusvahelise prestiiži nimel esituskohustusigi. Samuti muutub Tartu oma mitmesuguste edasiharimiskursuste tõttu kohalikkude teaduslike asutiste juures igal suvel regulaarselt üleriiklikuks hariduskeskpunktiks, koondades noori ja vanu kultuurtegelasi ja huvireisijaid üle kogu maa. Sellega on Tartul täita suvelgi suuremaid kultuurilisi ülesandeid. Ning lõpuks Tartu on aialinnana ühtlasi ka meie riigi suurem suvituslinn. Mitte üksi selles mõttes, et kohalik kesk- ja ülikooli noorsugu osalt paigale jääb, vaid Tartusse koguneb suveks hulk haridustegelasi,

kes, ammutades alma materi allikatest värsket vaimutoitu, vajavad ühtlasi ka vaheldust ja puhkust tööst.

Hinnatud kõigilt neilt vaatekohtadelt osutusid suvised sümfooniakontserdid Tartus, kui esitus-, kultuur- ja lõbustusvahendid, paratamatuks tarveks, milliseil põhjusil Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Selts nende korraldamiseks maikuu 1928. aastal moodustas erilise kontserttoimkonna. Toimkonna liikmeteks valiti „Vanemuise“ muusikajuht J. Simm, prov. A. Imelik, advokaat A. Ojasson, helilooja H. Eller, mag. H. Paris, dotsent A. Paris, dr. med. W. Wadi, helikunstnik L. Neuman, muusikadirektor H. Andreae ja direktor W. Tubin. Toimkonna esimeheks valiti J. Simm ja asjaajajaks kõrgema muusikakooli sekretär J. Puusild.

Suvised hooaja kestel korraldas toimikond 84 kontserti, mis lõppesid kahjuks halva ilmastiku tõttu küll puudujäägiga, kuid tähendasid siiski suurt moraalselt ja kultuurilist võitu. Kutsemuusikutega, muusikakooli õppejõududega, õpilastega ning asjaarmastajatega loodud kontakt andis tõuke jätkata sümfooniakontsertide korraldamist talisel hooajalgi.

Septembrikuus 1928. aastal moodustati selleks uus kontserttoimikond järgmises koosseisus: mag. H. Paris, helilooja H. Eller, dotsent A. Paris, advokaat A. Ojasson, direktor H. Laksberg, helikunstnik L. Neuman, muusikajuht J. Simm, direktor W. Tubin, dots. W. Wadi, prov. A. Imelik, dr. phil. E. Arro ja prl. H. Jürgenstein. Toimkonna esimeheks valiti mag. H. Paris ja asjaajajaks endiselt J. Puusild. Toimkonna eesmärkide elluviimiseks jõuti ühemeelsele otsusele moodustada kõrgema muusikakooli õppejõududest ja õpilastest, asjaarmastajast ning kutsemuusikuist koosneva Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Seltsi alaline orkester helilooja H. Elleri juhatusel. Nähti ette, et Seltsi sümfooniaorkester annab vähemalt 6 kontserti talise hooaja kestel. Neist teostati sügispoolaastal üks kontsert. Ühtlasi korraldas toimikond ka ühe solistikontserdi ja ühe liikmete omavahelise kontsertloengu.

4. Kirjandustoimkonna moodustamine.

Et realiseerida enda kolmandat ja viimast ülesannet kutsus Selts ellu uue toimkonna, nimelt kirjandustoimkonna. Sellesse valiti detsembrikuus 1928. aastal heliloojad Miina Hermann, A. Läte ja H. Eller, mag. H. Paris, dr. phil. mus. E. Arro, direktor H. Laksberg, dotsent dr. phil. A. Paris, „Vanemuise“ direktor W. Mettus, prl. H. Jürgenstein ja sekretär J. Puusild.

Silmas pidades, et Eesti ainuke muusikaajakiri, Laujate Liidu Muusikaleht, on enda ülesannete kohaselt pööranud oma tähelepanu peamiselt laulu- ja koorikultuuri propageerimisele, puudub meil muusikaajakiri, mis haaraks Eesti muusikaelu kõigekülgsemalt ja peegeldaks helikunsti saavutisi ja edu nii kodu- kui ka välismaal. Sel põhjusel otsustas Selts täita juba ammugi ennast tundaandva tühja koha helikultuurilise, teadusliku ja esteetilise ilmega muusikaajakirja väljaandmisega. Uuesti väljaantava ajakirja, nimega „Eesti Muusika Kuukiri“, päätoimetajaks valiti Miina Hermann, tegevaks ja vastutavaks toimetajaks H. Paris ning üksikute osakondade toimetajaks: 1) muusikateaduse ja -ajaloo alal — E. Arro, 2) muusikakasvatuse ja -esthetika alal — H. Laksberg, 3) vaimuliku muusika alal — A. Paris, 4) teatri alal — W. Mettus, 5) muusikalise ilukirjanduse alal — H. Jürgenstein, 6) muusikalise kroonika alal — J. Puusild ja E. Arro, 7) muusikalise loomingu alal — A. Läte ja H. Eller.

Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Seltsil on seega seljataga juba tükk kultuurilist tööd. Ta on pannud aluse kolmele instituudile: loonud kohaliku tähtsusega kontserttoimkonna, asutanud Lõuna Eesti haridusliikudes huvides kõrgema muusikakooli ja kutsunud ellu ülemaalse tähtsusega muusikaajakirja. Kuid suurem osa tööst on Seltsil alles veel ees: süvendada algatatud ettevõtteid ja muretseda neile kindel majanduslik alus. Kuigi Seltsi ümber on koondunud juba 180 liiget, pole ta eesmärkide saavutamine siiski mitte teostatav ilma riigi keskasutiste moraalse ja majandusliku toetuseta. Ning just selles suunas on Muusikalise Hariduse

ja Kultuuri Edendamise Seltsi juhtivatel jõududel vastutavaks ülesandeks leida laiemat poolehoidu oma sihtidele. Ei ole suudetud veel tõsta kõrgema muusikakooli ainelist tasapinda kõrgusele, mis oleks vabastanud kooli õppejõud majanduslikkudest muredest ja seega võimaldanud neil rakendada kogu oma jõu muusikakultuurilisele tööle. Ei ole saavutatud ka toetusi nii Tartu taliste sümfooniakontsertide korraldamiseks kui ka ajakirja väljaandmiseks. Seepärast lasuvad praegu Seltsi ettevõtted suuremalt jaolt ta juhtivate jõude majanduslikul vastutusel.

Kuid aeg parandab ka need nähtused. Seltsi ettevõtted, mis pole mitte kildkondliku vaid kultuurpoliitilise tähtsusega, räägivad ise enda eest vääriliselt. Ent Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Selts loodab ja usub, et ta tõsised püüded ja tehtud töö murravad senised tõkked ja pööravad eemalseisjaid nii kohalikus seltskonnas kui ka päälinna muusikalistes ringkondades ning keskasutistes Seltsi sihtide ja eesmärkide kaasvõitlejaks.

MÕNINGAID AJALOOLISI MÄRKMEID EVANGEELIUMI-KIRIKU KORAALI KOHTA.

Dr. Aug. Paris.

Käesoleval aastal möödub sellest 400 aastat, kui Martin Luther välja andis esimese autoriseeritud evangeeliumikiriku lauluraamatu, mis kogudusele laulmiseks oli määratud, päälkirjaga: „Geistliche Lieder auf's new gebessert. Dr. M. Luther. Gedruckt zu Wittenberg durch Josef Klug. 1529“. Selle raamatu eelkäijatena olid mitmed „enhiridioonid“, nagu Erfurdi, Strassburgi, Nürnbergi j. t., mis õieti olid määratud kogudusele koorilaulu jälgimiseks ja arusaamiseks, nagu seda näiteks juba on näha Erfurdi käsiraamatu päälkirjast, mis järgmiselt käib: „eyn Handbüchlein, eynem yetzlichen Christen fast nützlich bei sich zu haben, zur steten Ybung und trachtung geistlicher Gesänge und Psalmen. Rechtschaffen und kunstlich vertheutschet 1523. Gedruckt zu Erfordt zum Schwarzen Horne bey der Kremer Brucken 1524“. Vastandiks sellele ei ole Wittenbergis väljaantud lauluraamatu otstarve enam nii tagasihoidlik, vaid siin on tegemist juba raamatuga, mis meie praeguse kiriku-lauluraamatule vastab. Selle raamatuga viis Martin Luther lõpule evangeeliumikiriku muusikalise organiseerimise alused, andes kogudusele võimaluse aktiivselt ja ühiselt jumalateenistusest osa võtta oma emakeeles. Tõsi küll, et juba enne reformatsiooni ladinakeelses katolikukirikus oli ka võimalus kogudusel vahete vahel oma emakeeles laulda, kuid seda võis teha vaid jumalateenistuse mitteametlikus osas.

Kui nüüd küsida, kuidas oli lugu evangeeliumikiriku koraali muusikalise küljega tol ajal, kas need omalt päritolult erinesid katolikukiriku vaimulikest laulest, siis peab ütleva, et meie siin suurt ja järsulist pööret viisis ega ka suuremat omapära laadis ja vormis ei leia. Need allikad, milledest tõusev evangeeliumi kirik oma koraalid ammutas, olid vaimulik ja ilmalik rahvalaul, loomulikult ka katoliku-kirikumuusika ja lõpuks teataval määral algupärane muusikaline looming.

Vaimulikud rahvalaulud sündisid küll väljaspool katolikukirikut, kuid selle otsekohesel mõjul. Ladinakeelne jumalateenistus katolikukirikus oli suuremalt jaolt arusaamatu lihtinimesele ja see asjaolu piiras äärmiselt uskliku eneseavaldamise võimalust kirikus. Kuid sügav religioossus ja usuline ekstaas olid need tegurid, mis rahva oma emakeeles laulma pani ja vaimuliku rahvalaulu — *canticum vulgare* — sünnitasid. Nii oli juba 13. sajandil pea iga suurema kirikupüha jaoks oma „*canticum vulgare*“. Sarnastest lauludest võiks näitena nimetada: „Christ ist erstanden

von der Marter alle“, „Gelobet seist Du, Jesu Christ“, „Christ fuhr gen Himmel“ j. t. Puht saksa-keelsete laulude kõrval võib leida laule ka segatekstiga: pool ladina- ja pool saksakeelseid, nagu näiteks „In dulci jubilo, nu singet und seid froh unsers Herzens Wonne leit in praesepio und leuchtet als die Sonne matris in gremio“. Viiks kaugele kõiki neid vaimulikke rahvalaule üles lugeda, kuid peab tähendama, et reformatsiooni tulekul neid hää hulgake oli. Säärast rahva seas üldiselt tuntud vaimulikke rahvalaule ei jätnud Luther oma reformeeritud kirikus kasutamata, andes temale täieliku eluõiguse ja väärilise koha evangeeliumikirikus. Kuid ei saa mainimata jätta veel seda, et M. Luther ka ilmalikke rahvalaule kiriku otstarbeks kasutas. Näitena võiks tuua koraali „Vom Himmel hoch, da komm' ich her“, mille viisiks ta valis ilmaliku rahvalaule „Aus fremden Landen komm' ich her“, mis harilikult ringimängu ja teataval määral ka tantsuviisina oli küllalt laialt tuntud. See katse küll äpardus ja 1539. a. võime leida seda koraali Schumanni Lauluraamatus juba muudetud viisiga.

Väga tähtsaks koraalimuusika allikaks oli Lutherile katoliku-kirikumuusika. Säält on pärit paljud evangeeliumikiriku koraaliviisid ja tihti ka sõnad, loomulikult saksa tõlkes. Nimetada võiks: Veni redemptor gentium — Nun komm der Heiden Heiland (Rahva Õnnistegija); Te Deum laudamus — Grosser Gott, wir loben Dich (Sind Issand Jumal kiidame) j. t. Mis puutub aga koraalimuusika loominguusse reformatsiooni algpäevil, siis tuleks sel alal kõige päält küll nimetada Lutherit ja tema muusikalisi nõuandjaid ja kaastöötajaid Johann Walther'it ja Conrad Rupffi. Need kaks viimast olid Lutheri muusikalised autoriteedid, mille kõrval ta ennast asjaarmastajaks luges. Vaatamata sellele, et uute koraalide muusikaline külg oli jäetud Walther'i ja Rupffi hooleks, oli Luther ise nende lõpulikul redigeerimisel väga tegev: ta parandas, stiliseeris ja püüdis koraaliviisi tekstikohaselt kohendada. Koraaliviiside algupärane loomingu pole siin esimese järgu tähtsusega ja meie võime leida palju laenatud motiive, peamiselt katolikkirikust. Ka meile kõigile tuntud Luther'i mõjurikas koraal „Ein feste Burg ist unser Gott“ („Üks kindel linn ja varjupaik“), mille muusika J. Walther'i nimega seotud, nagu seda käsikirja ülevõtte (D. Courtois. La musique sacrée 1887) näitab, näib o'evat mõjutatud tähtsal määral katoliku-kirikumuusikast, nagu seda Bäumker (Monatschr. f. Musikw. 155 (1880) näidata katsub, kõrvutades Luther'i koraali mõnede katolikkirikiku motiividega, mis võetud Missa de angelis, Missa in duplicibus, Missa in duplicibus solemnioribus Graduale romanum'ist. Olgu need motiivid siin näitena toodud. Luther'i koraali ja neid katolikkirikiku motiive ligemalt vaadeldes võib küll konstateerida teatud sugulust nende vahel.

*Hier nun wieder mein gütter Freund
 Herr Johann Walther
 Componist & Musiker
 in Torgau
 1530
 dem Grossen gütter*

Das nun wieder mein guter Freund
 Herr Johann Walther
 Componist & Musiker
 in Torgau
 1530
 dem Gott gnade
 Martinus Luther.

Martinus Luther

Ein feste Burg ist unser Gott, ein gute weise und rechte
 Erhöhet uns von aller Not, das uns hat erlöst von
 Und unser Herr auch der heilige Geist, und unser Herr auch der heilige Geist
 Er erlöset uns von aller Not, das uns hat erlöst von

Der alte heilige Friede mit uns ist es unser Heil
 Der Friede der Friede mit uns ist es unser Heil

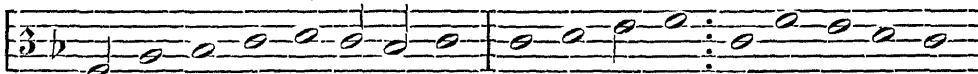
Und wir sind ein ganzer Mensch, und wir sind ein ganzer Mensch
 Und wir sind ein ganzer Mensch, und wir sind ein ganzer Mensch

(Missa de angelis, 600)

(Missa in duplicibus solemnioribus, 570)

Et ex pa-tre na-tum Et i - - te - rum ven - - tu - - rus est

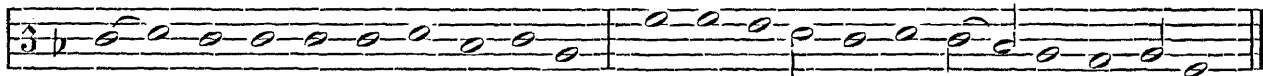
(Missa de angelis, 600)

Cre - - - - - do Con-fi - te - or u-num bap-tis-ma

(Missa in duplicibus, 579)

(Missa in duplicibus solemnioribus, 570)

no - - bis sub Pon-ti - o Pi - la - to Et i - - te - rum ven - - tu - - rus est

Edaspidine evangeeliumikiriku arenemine toimus juba loomulikumalt ja iseseisvamalt. Mõned Lutheri poolt võetud koraalid kadusid ja andsid aset teistele, mis stiililiselt ja muusikaliselt arenevale evangeeliumikirikule rohkem vastasid. Mis nüüd puutub meie evangeeliumikirikusse, siis ei erinenud see omal algpäevil palju saksa evangeeliumikirikust. Saksa koraalid tõlgiti eesti keelde ja lauldi neilsamul viisel, nagu saksa evangeeliumikirikus. Selle juures ei või aga ütelda, et kõik koraalid, mis eesti kogudusel laulda tuli, korralikud oma tõlkes oleksid olnud. Tõlge oli sageli nii puudulik, et teksti sisust raske oli aru saada. Näitena võiks tuua Lutheri koraali tõlget, mis „Käsi- ja koduraamatus“ teises trükis (1656) järgmiselt käis:

„Meij' Jummal on üx kindel Lind,
Me pehl se Usk wõip trotza:
Se aitab keikest heddast mind,
Ninck sahtab sest heh otza,
Se wanna Pörgko-Konn

Mis täis sest Weehast on,
Suhr Weggi, kawwalus —
On temma walmistus
Ep ole temma sarnast“ . . .

Üldiselt võime meie aga ütelda, et veel praegugi meie evangeeliumikiriku koraal on päämiselt laen saksa evangeeliumikirikult ja meile omapärast säält leida on raske. Vaatamata sellele, et meie sajandeid sellel oleme üles kasvanud, tõuseb ühes meie kultuurilise arenemisega ikka teravamalt ja teravamalt selle laenu kas või osalise likvideerimise küsimus ja tarvidus korraldada ise oma vajaliste kirikumuusikaliste väärtuste loomist.

Wo aber die natürliche Musica | durch die Kunst gescherfft und polirt vird | da siehet und erkennet man erst mit großer Verwunderung | die große und vollkommene Weisheit Gottes | in seinem wunderbarlichen Werk der Musica | in welcher vor allem | das seltsam und wol zu verwundern ist | doß einer eine schlichte Weise oder Tenor hersinget | neben welcher drey | vier oder fünf andere Stimmen auch gesungen werden | die umb solch schlichte einfeltige Weise oder Tenor | gleich als mit jauchtzen gerings herumbher | umb solchen Tenor spielen | und springen | und mit mancherley Art und Klang dieselbige Weise wunderbarlich zieren und schmücken | und gleich wie einen himmlischen Tanzregen führen | freundlich einander begegnen | und sich gleich hertzen und lieblichen umbfangen | also daß diejenigen | so solches ein wenig verstehen | und dadurch bewegt werden | sich deß hefftig verwundern müssen | und meinen | daß nicht selzamers in der Welt sey | denn ein solcher Gesang | mit viel Stimmen geschmückt...

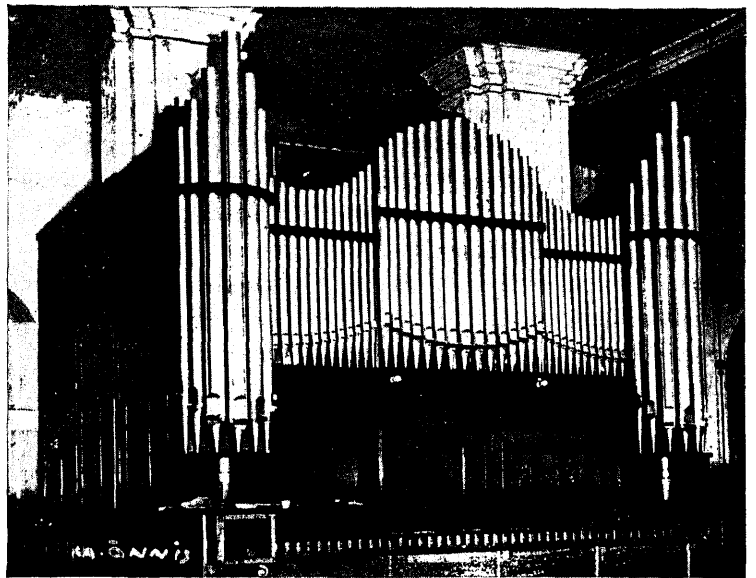
Martin Luther | 1538

PÄRNU PÜHA-ELISABETI KIRIKU UUEST ORELIST.

Otto Freymuth.

Nii palju kui mul teada, on Pärnu Püha-Elisabeti kiriku uus orel esimene nähe Eestis, kus vabaseisva prospekti¹⁾ põhimõte on viidud läbi täiesti järjekindlalt. Räägitakse küll üksikuis huviringides veel tänapäevgi kaunis elavalt vana rikkalikult liigendatud barokk või veel varemaistki aegadest pärit oleva väliskatte kasuks. Seda teevad nimelt kõik vaimustatud, kui mitte öelda fanaatilised vana orelitüüpi pooldajad, kes loodavad tuua paranemist praegustesse täiesti ebatervetesse orelioludesse enam või vähem täieliku tagasipöördumise kaudu vana barokk-oreli juurde (ebatervete oreliolude suhtes aga ei moodusta meiegi mingit erandit, ennem vastupidi). Jah, soovitatakse isegi tagasipöördumist väljaehitatud vana selgpositiivi juurde, muidugi vastava eriprosppektiga selgesti ära tähendatud. Umbes nii, nagu viis selle läbi Christian Mahrenholz Göttingeni Maarjakirikus.

Ei saa tõesti keelda teatud õigus-
tust seesugustele arvamustele. On
täiesti õige: barokkoreli prospekti võib
pidada enamail juhtumeil peaaegu alati
kunstkäsitöö meistersaavutisteks isegi
väikestes ja väiksemis provintsi- ja
maakirikuis; nad ei jäta kunagi oma
mõju võlgu vaatlejasse. Mitmes suhtes
ei puudu aga neil oma sügavam taga-
mõte: oreli nähtav pindala pidi oma
hiilgava välimusega olema tema piduliku
kõla sümboliks. Püüti teatud mõttes
nagu visuaalse ja akustilise mulje
ühendamise poole. Isegi prospektide
kompositsioonis (ülesehitises) tuli see
avalikuks: üksikud prospektiväljad

Pärnu Püha-Elisabeti kiriku oreli prospekt.

(-pinnad) vastasid pääjoontes oreli kõlakeha üksikutele osadele. Oli leitud vorm, mis õnnelikult harmoneeris sisuga. Suuremalt osalt sellest ongi tingitud vanade prospektide suur mõju vaatajaselle.

Aga tänapäev? Näiteks meil? — Järgnenud aegade areng tõi kaasa täitsa uue orelitüüpi. Vana polüfoonsele muusikale säädeldud orel jäeti kõrvale ja uus homofoonsele loomingle kohandatud ning oma kõlavärvingus orkestrile järele areneda püüdev orel astus selle asemele. Hiiglasuured edusammud tehnikas võimaldasid täitsa uusi, aimamatuid ehitusmeetodeid ja kõlavärvinguid, mis omakord tingisid kõlakeha üksikute osade täitsa uutviisi korraldise. Kuid selle kõlalise arenguga pole prospekti areng sugugi sammu pidanud, õigem oleks öelda, ta on koguni tagasi läinud. Osalt säilitati vanad prospektid, valati seega uut sisu vanasse vormi, mis selletõttu muidugi ei võinud seista enam mingis orgaanilises ühendis teineteisega. Kuid see oli siiski veel väiksem häda, kuna sel moel säilitati vähemasti vanad, kaunid prospektid. Osalt aga, ja kahjuks just suuremalt osalt,

1) Oreli eeskülje, väliskülje.

hakati uusehitiste juures vanu prospekte labaselt järele aimama ja, kuna kõlava materjali teissuguse liigenduse tõttu arusaamine vanade projektide loogilisest ülesehitisest oli läinud kaotsi, tehti seda ainult lihtsamais redutseeritud vormides. Lõppeks jäidki järele ainult lagedad, raskepärased ja paratamatute dekoratsioonviledega kuidagiviisi täidetud puuraamid. Kui veel nüüdki mõned kõlaviled paigutati prospekti, ei seisnud viimane tervikuna siiski enam kõlakehaga mingis sügavamas ühendises. Arusaamine prospekti tähendusest ja sügavamast mõttest oii läinud kaotsi. Projektid, mis oreli-ehitamise kunstiliselt kahtlemata hiilgavamail ajajärkudel oli moodustanud kõlakehaga ühtlase terviku, muutus nüüd paratamatuks paheks, kõrvaliseks nähteks, millega ühel või teisel viisil tuli leppida.

Sellel arenemisastmel seisavadki peaaegu eranditult meie oreli projektid praegu. Meil leiduvad neist ainult üksikud (näiteks Tartu Jaani kiriku oma), mis võib-olla veel kuidagi vääriavad seesugust nimetist. Mis meil nõndanimetatud prospekti alal on loodud, võiks väga suures enamuses olla just selle näiteks, kuidas neid mitte ei peaks ehitatama. Võib ainult kahetseda, et nii suurte ja kulukate uusehitiste juures, nagu näiteks Tallinna Kaarli kirikus, ei leitud abinõusid, kuidas orelile anda vääriline, mõtterikkam väljendus.

On ju küll olnud püüdmisi ses sihis juba mõni aeg tagasi ja koguni mitmesugust laadi. Juba läinud sajandi lõpu poole leiame rõõmustavaid tervenemise-tundemärke. Saadi aru vale olukorrast ja seega oli leitud punkt, kust tuli alustada tööd.

Ühelt poolt katsuti, ülevõetud vanast väliskatte kujust kinni pidades, anda sellele uut sisu mitmesuguste ümberkujundamiste ja ümbertähistamiste abil, kõigepäält aga just oreli võimalikult õige ruumisse liigendamise kaudu. Endast mõistetavalt leiti sellel läbi osalt ka väga kenu probleemilahendisi, iseäranis uusehitatud kirikuis, millede ehitamisel võidi juba ette arvesse võtta oreli kui ruumiseloomu määravat tegurit. Kuid samuti on mõistetav, et sel puhul pidi tekkima ka paratamatuid raskusi. Sest oreli väliskatte kui niisugune, nagu ta vanast mängukapist areneb ja barokkajas oma hiilgeaja kõrgpunkti läbi elab, on ajast tingitud. Tingitud just oreli tookordsest olemusest ja vaimust. Too pidi iganeama ja ära elama samuti nagu iganeb ära iga muugi stiil, nagu on muutunud teissuguseks meie kirikud ja oreli, nagu oleme ka ise muutunud. Tekkis sügav lõhe selletõttu, et prospekti arenemine sammu ei pidanud oreli enese arenemisega, et jäädki rahule prospekti olemasoleva kujuga ja arvati, et see püsib, jättes aga tähele panemata selle ebavastavust sisule. Peaks olema selge, et ülepääsmine sellest lõhest on raske, kui mitte võimatu. See oleks umbes sama, kui hakkaksime tänapäev ehitama kirikut gooti stiilis. Muidugi võivad katsed vahest õnnestuda ja imitatsioonid saada väga ilusad, nagu näemegi mõnel korral, kuid vanade kaasakiskuvat jõudu ei saavuta nad enam kunagi. Pole vaja väga alla rõhutada, et prospekti vana liigenduse uuestielustamise katsed saavutavad edu ainult neil korral, kui terve kõlakeha sellekohaselt on korraldatud, kuid isegi siis jätavad nad enam mingi huvitava eksperimendi mulje (nagu näeme Göttingeni Maarjakirikus).

Palju lootusrikkamana paistab seepärast silma üks teine prospekti probleemi lahendamise võimalus: jätta väliskatte täiesti ära ja võtta kunstiliseks kujundamismotiiviks oreli viled üksi. Oreli väliskuju loomise juures peavad saama mõõduandvaiks oreli viled kui niisugused, oma puhtas praktilises kujus, olgu kas metallist või, nagu viimasel ajal, ka puust, täiesti ilma igasuguse ehtiva lisaraamistikuta, mõeldud ainult heli mõistupildina ja säädeldud rütmiliselt üksteise kõrvale ainult ruumiliste kaalutluste põhjal. On arusaadav, et siin tõesti esinevad haruldaset hääd uued kujundamisvõimalused, iseäranis just uuestiehitatud kirikute juures. Kuid sellel läbi viiakse hädaohtu vana, traditsiooniline, armsaks, ehk küll ka juba mõttetuks muutunud väliskatte kuju. Seepärast ongi traditsiooni pooldajate seas hakanud kuulduma tagasitõrjuvaid häälid. Kuid need häälid pidid üksteise järel vaikima, kuna uue mõtte sügav tõelikkus veenas ja pani ennast järjest enam maksma.

Seda teed on mindud ka Pärnus, kus prospekti uuendamine oli saanud juba paratamatuks tarviduseks. Vana (ehk küll oma laadis kaugeltki mitte halb, kuuludes õnnestunumate liiki) oli märksa

suurema uue oreli jaoks jäänud siiski väikeseks. Tuleb aga tunnustada tõsiasja, et kirikunõukogu ei jäänud vanadesse elutuisse traditsioonidesse sugugi kinni ja ei nõudnudki väliskatte kuju säilitamist, vaid tegi otsuse vabaseisva prospekti kasuks. See sobibki oma tagasihoidliku massiga, lihtsate rütmidega ja kõige karjuva ja päälesundiva vältimisega antud ruumitingimustesse haruldaselt hästi. Täiesti kohased oleksid siin Rud. Moizl'i sõnad:

„Tundub nagu oleks orel vallandunud kõigest maisest kehalikkusest ja saanud vast alles nüüd kohaseks pühaliste liturgiliste toimetuste täitmiseks oma välise kui ka sisemise kuju absoluutse musikaalsuse tõttu. Ka jumalateenistuse ajal on ta saanud nüüd nii silmaganähtavaks kui ka valjult abstraktseks ruumi täitvate helilainete sümboliks, *musica sacra* religioosse süvenemise poole püüdva käsitluse täiuslikuks väljendajaks, mis nii vaimu kui ka kuulme alal häälestab meid täielikku rahustavasse kooskõlla ja on tarvilik niihästi hingeliseks kaasaelaniseks kui ka sisemiseks koondatud kontsentratsiooniks.“

Meile on see uuendis aga manitsejaks, et oreliprospekti küsimus põhjalikumale läbikaalumisele võetaks.

Ja nüüd asja enese juure.

Vist küll kunagi ega ühelgi ajal pole oreليهitamise alal valitsenud suuremat ebakindlust kui praegu. Vist küll kunagi kogu oreليهitamise ajaloo kestel pole nii palju kogatud ja katsetatud mensuuri, dispositsiooni, tehnika alal. Vist küll kunagi pole asjahuviliste ringides vaated läinud nii kaugele lahku, vastolud olnud nii järsud, üleserutatud meeled tunginud üksteisele kallale nii teravalt võitluses arvamuste pärast kui praegu; vaidlustes ei ole enam mõistetud teineteise keelt. Vist küll kunagi kogu orel kestvusel pole nii palju käideldud, kui mitte öelda kuritarvitatud lööksõnu nagu „kontsertorel“, „kultusorel“, „kisaorel“, „kinoorel“ j. t. kui just nüüd.

Ainult meie juures mitte. Orelikäsimus, mis praegu on läänes suurima huvi esemeks mitte üksi spetsialistide seas, vaid rõõmustaval kombel jälle kord ka muusikat armastavat laiemais ringides, pole meil leidnud mingit tähelepanu. Temast pole pikemalt endale aru antud.

Ja ometi arenevad sel alal praegu tähtsad asjad. Nii vastavad kui ongi arvamused tuleviku orelit, ühes punktis ühtuvad kõik, selle kohta pole mingisuguseid lahkvaateid: eilne orel, kõige lähema mineviku orel tuleb maha jätta. Jah, tagasilükkamise ägeduses tarvitatakse tema kohta nüüd igasuguseid, vahest vähe meelitavaid väljendeid. Ja mitte üksi organistide, vaid ka komponistide seas. Nii kirjutab keegi tuntud helilooja oma orelitöö saatesõnas järgmist: „...Mulle väga tähtis on alla kriipsutada, et olen mõelnud siin muusikariistade kuningatar, nagu teda leidub ainult veel katedraalides jäänusena ühest kõrgemast muusikakultuurist kui mitte seda jõuetult mõirgavat peletist, mida ... nimetatakse „moodsaks orelik“. Viimasele ei kirjutaks ma kunagi ainustki nooti, sest juba paljas säärase, kõikide moodsate omadustega varustatud riistapuu kuulamine valmistab mulle piina ja vastiskust jne.“ Esimesel silmapilgul võib seesugune hinnang tunduda veidi valjuna, järsuna, kuid ta iseloomustab siiski asjaolusid väga piltlikult ja tabab väga hästi naela pää pihta. Märkus „jõuetult mõirgavast peletisest“ (resp. „kisaorelist“) pole kaugeltki ebaõiglane armastatu- maist lööksõnadest.

Viiks liiga pikale üksikasjalikult siin ette tuua kõik need põhjused, mis on viinud seesugusele n. n. „moodsa orelit“ salgamisele. Siin olgu lühidalt ja üldjoontes märgitud ainult see areng ja nii pikalt, kui just hädapärast läheb tarvis Pärnu uue orelit mõistmiseks ja tema asendi määramiseks meie maa oreli keskelt.

Kuni barokk-ajajärguni arenes orel temale loomuomaste kõlasääduste põhjal. Kõige enam maksab see kõlavärvingute kohta. Barokkorel rõõmustab meid oma värskete, heledate, kuid siiski mahedate ja auväärsete helidega, millel ei puudu seejuures ka vägevust. See oli tingitud üheltpoolt vilede mensuurist ja intonatsioonist, teiselt poolt abi- ja segahälte rikkalikkusest. Üksikute registrite kõlaerivused olid töötatud välja vähem järsult, põhihelilisi toone oli suhteliselt alles väikene arv. Naid said oma iseloomulikke värvinguid ja nüansse arvurikastest obertooneidest ja mixtuuridest, mis, kuigi võisid olla kuitahes mitmekoorilised, siiski kõlasid mahedalt. Laiade mensuuride tõttu

segunesid kõik hääled imekaunisti, ilma et üksikud kõlarühmad või -värvingud silmatorkavalt välja oleksid kostnud. Olgugi et kooskõla jäi ühtlaseks, võis detailides siiski saavutada arvukat rida väga karakteristikke ja seejuures, mida tingimata tuleb alla rõhutada, oreliomaseid kõlavärvinguid. Orel oskas endale tol ajal teiste instrumentide seas säilitada täitsa iseseisvat kohta. Tema seisund „instrumentide kuningatarina“ oli vastuvaidlematu.

Siis aga võttis areng kahtlematult ebaterve suuna, mille jooksul orel üksikult hakkas kaotama oma olemuse tähtsamaid tunnusomadusi ja selle asemel võtma omaks talle olemuselt võõraid elemente.

Kui enim ei olnud nii, et oreliregistreid tuletati ainult oreliehitise enda kõlasäädustest ja anti neile ainult juhuslikult nimed sarnaselt kõlavate orkestriinstrumentide järele, siis hakati nüüd toimima otse vastupidi: püüti orkestriinstrumente võimalikult petvalt järele aimata ja orkestriinstrumentide kõlavärvingud võimalikult loomatuult orelis edasi anda. Mida enam see õnnestus, seda täiuslikumaks hakati pidama orelit. On käegakatsutav, et seesuguste püüete juures ei omistatud enam väärilist tähelepanu vilede loomulikule ehitistele ja loomulikule tooniarengule. Seda näeme kõige päält keelpilli registreis. Olles kitsalt mismeeritud, ängistatud, ebatäpsed ja tooniarengus ebakindlad, on nad, orkestriarengule analoogiliselt, arvuliselt järkjärgult juurde kasvanud ja järjest enam vallutanud orelit. Et ikka enam ja enam kohandada end orkestriideaalile. Isegi vanad orelihääled ei jäänud keelpillidest mõjutamata: vana printsipaali kõrval esineb kitsas viuliprintsipaal (geigenprinzpal); ja ka flöödid ei pääsenud keelpillide mõjutusest — ka nemad muutusid kitsamaks.

Seesuguse arengu tagajärjed olid laastavad, teisiti ei saa seda nimetatagi. Kuna uued registrid ei omanud seda kõlatäiust ja kandvust mis vanad laiad, siis tuli kõlavate toonide arvu suurendada, et terve instrumendi üldkõlast mitte röövida jõurikkust. Teisest küljest püüti orelit värvirohkust veelgi tõsta võimalikult mitmelaadiliste uute häälte sisseviimisega, kuna püüti olla tasakaalus sellega, kuidas kasvasid orkestri kõlavõimalused temast osa võtvate instrumentide arvu suurenemisega. Ja kuna tehnika kiire areng (Barkeri kang, torude pneumaatika ja lõppeks elektritsiteet) pakkus järjest uusi võimalusi ja päämiselt lõi järjest uusi mängu kergendavaid vahendeid, siis polnud takistusi ehitada järjest suuremaid ja tohutumaid oreleid. Ajaloolise arenguga on seletatav küll see, et orel veel nüüdki säilitas mõned vanust kõlavärvinguist (printsipaalid, gedackt'id); kuid need orelit kõlavärvingud suruti järjest enam tahaplaanile orkestri kõlavärvingu kasuks. Orkestri-ideaalile vastavalt hakati järjest enam eelistama 8'-tooni, ja 8'-hääled hakkasid arvuliselt otse ebaproportsionaalselt kasvama obertoone kulul. Vanade abitoonide ja mixtuuride mõistmine kadus täiesti; mixtuuride värvipillavus ja helestavus olid unustatud; mixtuurid ehitati lõppeks ainult veel võimalikult kilavatena ja karjuvatena, et kogu orelit sumedale kõlale anda teatud „klantsi“. Nende tarvitamine üksikuis registrites kadus täiesti, välja arvatud ainult mõned üksikud erandjuhud. Küll aga esines sagedasti juhuseid, iseäranis väiksemate orelite juures, kus mixtuurid liig paljude obertoone tõttu, hoolimata sellest, et põhitoonilised registrid neid näilikut kartsid, siiski kõlasid otse kõrvulõikavalt. (Tartu ülikoolikiriku vana orel!) Edasi tuli ära muuta ka orelikõla igivana hardumus ja objektiivsus vastavalt orkestrikõlade painduvusele. Paisutajate ja kõlakeha üksikute osade vastava ümbersäädeldusega saavutati see osaldi päris üllatavalt. Kõik see põhjustas ajajooksul kõlakeha dispoosioonide täieliku muutuse, kuna need tulid nüüd üles ehitada hoopis teistel põhimõtetel.

(järgneb.)

KOLME NEITSI KODU.

KATKENDEID SCHUBERT-ROMAANIST „SEENEKE“. 1)

Rudolf Hans Bartsch.

Neil varakevadpäevil täis aimu ja kaduviku-tunnet ei lakanud piinamast igatsushelide-meistrit mõte: kirglik iha veel kord näha suurt karget, heitlejat Beethovenit, kes oma eluvõitluse järele tunnetuste sügavustega nii kohutav-tõsiselt pidi kandma kõigi kaduvate viimast rängemat kohustustki, kes varises surmale nii väga raskelt.

Üksinda ta ei sõandanud minna pikka, õudsesse Must-Hispaania majja; juhul, kui teda oleks visatud välja, tahtis ta ära hiilida teistega. Ta palus mõnda sõpra, kes Beethoveni tuttavad, võtta ennast kaasa. Beethoveni maja lävel said nad teada, et Kadumatu juba pooleldi enesest oli raputanud maised koormad. Ent siiski viis üks külastajaist kurdile mehele sedeli murelikkude külastajate nimedega, ning selle eksiv pilk, kes juba nädalaid suri üht ainsat surma, selgitas sõnu: Franz Schubert. Ägedalt tähendas heitleja mainitud nimele ning viipas: „Sisse!“ Sääli tuli Schubert esimest ja viimast korda tuttavana mehe pilkude alla, kellele ta oli olnud aastakümneid nii lähedal ja nii võõras. Võõras argusest. Sest ta rõõmsalt tuksuvas südames ei kustunud sõnad, mida oli hüüdnud Sõnakehv ning mida temale tehti teatavaks: „Schubertis peitub jumalik säde!“

Schubert astus haigevoodi ette tühja, lagedasse tupp, teised jäid ukse juure. Beethoven osutas noodivirnale, mis lebas ta voodil. Noor meister ei mõistnud teda, mitte teades, et tema muusika täitis ja helendas surija viimseid päivi, ning et need vihud sisaldasid Schuberti kompositsioone. „Vaata, selle hoian enese juures,“ oli tahtnud öelda Beethoven. Siis tõstis helilooja käe, sirutas ta vastu noorele vennale, surus siis käe rusikasse, ja paistis, kui tõmbaks ta selle oma ligi ägedalt, kirglikult. Rusikas käsi laskus Beethoveni südameni, tõusis siis kõrgele ning avanes.

Kohmetult vaatas Schubert tagasi. Ta aimas, ei usaldanud mõista ning kartis oma sääloluga erutada ning piinata kannatajat, kes võis end avaldada vaid veel ägedate liigutustega. Nii hiilis ta välja. Ent suure surija palavikus silmad kindusid ta selga ning jälgisid lahkujat ukse. Siis sulgesid nad ning prohvetlik hing vajus jällegi uneraskesse lõpu ootusse.

Õues küsisid sõbrad üksteiselt sosinal, kusjuures neid läbistasid õuduse värinad: „Mida tahtis ta öelda?“ Anselm Hüttenbrunner kogeles erutatult: „Ei mõistnud te teda? Ta tahtis tähendada Schubertile: sina omandad minu paiga. Asu mu kohale, juhi neid tähtede poole, kui mind enam ei ole.“

Kuid Schubert ütles: „Ei. Ta ennustas mulle: „Sina, kes sa tahtsid minule järgneda, peadki mulle järele tulema sinna, kuhu järgneda on nii raske. Sääliilma.““ „Aga, Bertl,“ hüüdsid sõbrad ning Hüttenbrunner naeris: „Seenejupike, narriku! Säärane õnneseen ja surra?“

Valulik naeratus libises hetkeks üle Schuberti näo ning tõmblevail huulil lausus ta oma tavalise nukker-naljaka tooniga: „Seente iga on lühike.“

Lahkus ning siirdus kogu hingega lõpmatusse.

„Ja, sa Suur, sa Üksik, sa Kannataja, sinule tahan järgneda! Järele sinule ja kõrgele, olgu see kas või lähedane kadu.“

See mõte ei lahkunud temast enam. Saatus tahtis, et heroilise muusika vägev meister kanti hauda samal päeval, mil Schubert oli palutud Heddi ja õrna Heidi pulma. Ta pidi olema koguni tunnistaja. Tema aga valis teekonna suure surnu kirstu taga, ning ajal, mil ilusad tütarlapsed, kellest

1) Tõlgitud L. Staackmanni — Leipzig kirjastuse lahkel loal.

kumbagi oli alla surunud tasase poolehoiu vaesele muusikule, usaldasid oma nooruse ning õnne kahe tubli kilplase kätte, sammus tema kirstu taga; tema, kellele polnud antud armuõnne kogu ta maise elu kestel, selleks, et ta laulaks valgusest pimestatud linnuna.

Schubert kandis tõrvikut nagu teisedki muusikud ja kui kirst mulda vajunud, surusid kunstnikud oma tuled vastu maad, nii et need pragisedes ja suitsedes kustusid.

Kui sõbrad laialivalguvas surnurongis jälle kohtasid, läks ta nendega ikka veel vaikides läbi Währingi ja Als-oru koju poole. Oli juba hilja ning sõbrad otsustasid veeta öhtu koos linnas. Šoti-värvavas pidid nad teed andma kolmele tõllale. Need olid noored abielupaarid, kes välja sõitsid pulmareisile ning isand ja emand Tšöll, kes neid Hanniga vähe maad saatsid. Noored naised hüüdsid ja viipasid, Hanni karjus: „Bertl, Bertl“, ja ka isand ning emand Tšöll tõusid püsti sõidukis ja pidasid nõu, kas mitte pakkuda armsamale sõbrale ning kirjeldamatute rõõmude allikale kohta tõllas. Hanni tõmbaski juba oma kleidi koomale, Schubert aga kergitas vaid sügavais mõtteis kübarat ning tervitas täiesti hajameelselt, täiesti kurvalt. Tõllad vurasid edasi, viimasesse märtsipäeva, kevadpäälõunasse, vastu algavale viljapuude öitsengule; Schubert ei vaadanudki tagasi. Ainult sõbrad jälgisid pilkudega rohket noort õnne, ilu ning armastust niikaua kuni vankrid kadusid Rossaus.

Schubert aga astus veinikeldri, laskis kanda pudeli parimat veini ning täidetud klaasid väikesele tänaval seisvale lauale ning tõstis niiskeil silmil klaasi. „Laskem enesest veereda mööda kaduviku eksimused ja lootused, armsad sõbrad. Esimene klaas surmale ja surematusele! Sellele, kes täna igavikku sängitati. Beethoven: Fiduzit.“

Sõbrad tühjendasid tõsiselt ning aukartuses klaasid põhjani; Schubert täitis nad uuesti ja tõstis klaasi kõrgele.

„Teine klaas,“ lausus ta sügavalt liigutatult, „sellele, kes meist esimesena järgneb Suurele Unustamatule. Süvendagu ning pühitsegu teda need vähesed kaduviku tunnid, et ta oleks valmis. Vivat!“ Ning jättis jumalaga kokkunud sõbrad, kes vaatasid temale järele täis aimdust ning kartust. „Ta mõtles sellega ennast,“ ütles üks. „Annaks jumal, et ta veel kaua eksiks oma aimduses.“

Ent Schubert läks Tšöllide majja ning sammus imestunud teenri silme all läbi tühjade ruumide, vaatles tuba pulmasöömingu jäänustega, mis olid veel koristamata. Toolid olid ümber paisatud, närbuvaid lilli, muljutud mürte vedeles maas ning vastikult lõhnasid söögi jäänused ning imar vein klaasides.

„See on tund, mil mina võin võtta osa pulmast. Kui vaibunud viimne hõise ja lõppenud komöödia. See laud on kaduviku pilt, millist vajab mu süda. See tuba pühitseb Hingede päeva.“ Ning tahtis lahkuda sõna lausumata, sügavais mõtteis.

Teener peatas teda. „Härrased tulevad täna öhtul tagasi neitsi Hanniga. Pean ma neile midagi edasi andma?“

„Ei,“ ütles Schubert.

„Ja härra ei tule ka täna öhtulgi? Härrased on üksi ning kurvad. Vähe muusikat oleks neile lohutav.“

„Vaevalt küll saan ma tulla,“ kostis muusik ning lahkus.

Kodus siis tõusis kõigist põrandapiludest ning nurgest laskuva pimedusega too ebamäärane troostituse sügavhall voog, too surmav, abitu, kibe kurbus, nii väljavaateta, eluta ning tulevikuta, mis pidi olnud olemas juba algmisest ja mida vististi nimetati kaaoseks, enne kui jumal temasse paiskas oma metsiku elutungu.

Ning geenius, kel oli jagada nii palju õnne ja õndsust, istus kummardunud, kaitsetu, nõrk ning vilets, oli rõõmuta ja süda täis kurbust, nii et oleks tahtnud surra ning heita selle kõrvale, kes oli lõpuni elanud kurva mängu.

„Ainult midagi enam tunda! Ainult lõpp.“

(Järgneb.)

ELEEGIA.

ARTUR LEMBA.

Violoncello

Piano

Lento

p espressivo

mf

esese.

f

esese.

f

dim.

dim.

p.

pp

rit. pp

smorzando

pp rit.

smorzando

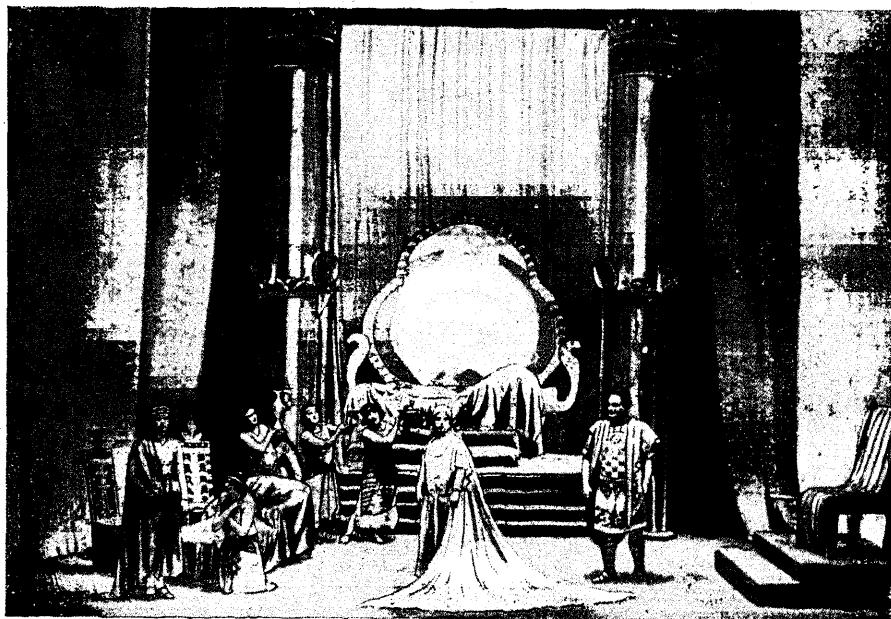
Red. *

Toimetaja V. Mettus.

MÕNI SÕNA TEATRIARVUSTUSEST.

Arvustaja ei pea teatri vastu tundma mitte ainult huvi, vaid ka armastust. Ta ei tohi talle läheneda üksi mõistusega, vaid tema südagi peab teatrilie soojalt vastu tuksuma. Arvustaja ei pea mitte olema timukas ega kohtunik, vaid kõige päält sõber. Sellega ei ole sugugi öeldud, et ta

„Egüptuse Helena“. — Richard Strauss'i ooper I vaatuses. Rostock'i linnateatris. (Ajakirjast „Das Theater“, 1929.)

peab ainult hääks kiitma — seda ei tee eraeluski ükski tõsine sõber — kuid meie tahame tunda tema südamelööke ka siis, kui ta ütleb arvustatavale ebameeldivaid asju.

Et arvustaja oleks ka asjatundja, see peaks olema endastmõistetav, ei ole aga kahjuks kaugeltki alati nii. Kõige kurvem on aga see, et teatrikriitikutena avaldab omi „autoriteetseid“ arvamisi sageli kirjanikke jutumärkides ja ilma, kelle verevaesed „draamad“ kas hiilgavalt läbi kukkunud või koguni lavale ei pääsenudki. Kuidas peavad sääraسته „arvustajate“ kirjutistesse suhtuma vaesed näitlejad ja näitejuhid? Kas maksab neil neid arvestada? Loomulikult mitte. Meie ei nõua küll kriitikut, et ta ise midagi suudaks teha enda poolt arvustataval alal, aga kui ta seda siiski julgeb katsuda ja sääljuures nii armetult sisse kukub, siis on tema autoriteet küll kadunud kaunis pikaks ajaks. —

Imestama paneb see üleolev toon, mida repertuaariküsimustes armastavad tarvitada iseäranis nooremad arvustajad, kes ise ei ole kuigi palju läbi elanud ega näinud. Muidugi on kerge ja lihtne kirjutada, et sel või teisel tükil „erilisi väärtusi ei ole“, kui sa midagi ei taha tunnustada, ja sa

peadki nii kirjutama, kui sa neid väärtusi tähele ei oska panna, kuna oled pime või tuimahingeline või kumbagi korruga.

Kerge on kirjutada, et näit. „Vana Aadam“ on pinnapäälne nali või et „Võlur“ või „Mary Dugani protsess“ on vähese väärtusega kriminaaltükid, mis ei võimalda muud kui lavalist efekti. Aga miks siis meie inimestest keegi ei saa hakkama mõne säärase „pinnapäälse nalja“ või „kriminaaltüki“ kirjutamisega? Meie oludes läbiviidud, sääljuures endastmõistetavalt hästi kirjutatud „Gyurkovicsi tütrede“ või „Mary Dugan“ saaksid kindlasti kassatükkideks, millest rõõmustuksid nii publik, teatrid kui autorid, kuid ometi ei „lasku“ keegi nii madalale, et rikastaks meie näitekirjandust kas või säärase teatritükkidega. Ega saagi laskuda, sest selleks on tarvis seda, mida ei ole olemas ühelgi meie praegusaja näitekirjanikkudest — tehnikat, ilma milleta ei saada kuigi kaugele. Olgu kuidas on, vaadaku härrad arvustajad asja päälle niisugusel määral ülevalt alla kui vähegi võimalik on, mina igatahes annaksin paar eluaastat selle eest, kui oleksin kirjutanud näit. „Potaschi ja Perlmutteri“ või „Mary Dugani“ — ja sääljuures armastan minagi väga ka kirjandusliku väärtusega lavatükke. Aga lavatükid peavad nad olema, mitte mõned „Õites aiad“ või „Toomapäevad“ (nimetades neid tükke ei taha ma sugugi öelda, et nende kirjanduslik väärtus oleks suur; siiski on Adsoni draamal vähemalt korralik ja sageli iluski keel).

Noorte andide suhtes on meie teatriarvustajad kahel eri seisukohal, millest ei saa iseäranis hääks kiita kumbagi: nad kas tõstavad kohe taevani (seda juhtub küll õige harva) või teevad neid nii maha, et vaesekestel kaob pikemaks ajaks igasugune töötamistaju. Ometi peab teatriarvustaja talitama ettevaatlikult ja taktiliselt just noorte suhtes, seda enam et nende hindamisel võib rängalt eksida. Max Reinhard sai aastate kaupa etteheiteid arvustuselt ja publikult, et miks ta neile vahetpidamata „topib“ kõiksugu osades Alexander Moissi, kes alguses saksa keeltki ei osanud õieti häälendada. Ometi sai Moissi euroopakuulsaks näitlejaks, kellest veel viis aastat tagasi olid väga vaimustatud koguni venelased, keda õigusega loetakse maailma parimaiks näitlejaiks. M. A. Tschetchof, praegu Moskva Teise Kunstiteatri silmapaistvaim jõud, kelle Erik XIV jääb unustamatuks kõigile, kes teda näinud, heideti — nagu ta seda ise jutustab — alguses stuudiost välja — andetuse pärast! Peaaegu ainustki kuulsat näitlejat ei ole alguses lahtiste kätega vastu võtnud publik ega arvustus, ja nii mõnigi teine, kelle vastu oldi sõbralikumad, kadus paari aasta pärast jäljetult lavalt. Eks meie ole seda küllaldaselt määral näinud Eestiski. Kui see nii on — ja see on nii — siis peab arvustaja, hinnates mõnd algajat või esmakordselt suures osas esinejat nooremat jõudu, seda enam kaaluma omi sõnu, et mitte teha parandamatut kahju noorele hingele ja et iseennast mitte blameerida.

Veel üks küsimus: miks ei vaimustu meie keskmine arvustaja kunagi? Miks võivad vaimustuda: näitleja osast, lavastaja võimalustest, mida talle pakub lavastatav näidend, naiivne päältvaataja tükist ja talle armsast näitlejast, arusaajam teatriskäija mõne osalise mängust või mõnest lavastusideest, ainult „keskmine“ arvustaja ei millestki ja ei kunagi? Meil näib nii mõnigi mees, kes tähtsa näoga kritiseerib ka alu, millest tal ei ole aimu, olevat arvamisel, et arvustaja ülesanne seisab ainult vigade leidmises. Ometi ei seisa asi mitte selles, vaid kriitiku ülesandeks on, nagu seda juba näitab selle sõna etimoloogia ise, hää halvast lahutamine. Et lahutada seda, mis on hää, sellest, mis on halb, peab aga arvesse võtma kumbagi. Harilikult aga on juba saalisistuja arvustaja näoilme näha, et tema ainsaks mõtteks on: „Kust ma saaksin kinni haarata.“ Ma ei arva sugugi, et arvustajad on eriliselt pahatahtlikud inimesed, kuid kindlasti saavad nad enamalt jaolt lihtsalt enda ülesandest valesti aru ja toimivad seepärast pigemini kohtunikkudena ja koguni timukatena kui teatri hääde nõuandvate sõpradena, mida nad ometi peaksid olema. Praegu on kahjuks seisukord säärane, et oleks kasulikum nii teatritele, näitlejale kui ka publikule, kui nii mõnelgi ajalehel tema juures toimiva teatriarvustaja asemel oleks tühi koht, kui tõesti ei ole võimalik leida paremat ja suurema vastutustundega isikut.

KROONIKA.

SISEMAA.

KONTSERTIDE ÜLEVAADE.

VEEBRUARI-KUU 1929.

TALLINNA.

„Estonia“ sümfooniaorkestri VII-dat rahvakontserti 10. veebruaril juhatas Tallinna konservatooriumi viuli- ja orkestriklassi ning Tartu kõrgema muusikakooli viiuliosakonna erakorraline õppejõud prof. J. Paulsen, kes samal päeval pühitses oma 50-sünnipäeva. Kontserdi kava koosnes Wagneri, Tšaikovski, Rimski-Korsakovi, Svendseni ja Kändi helitöödest.

Solistina esines Tallinna konservatooriumi õppejõud A. Pappmehl Bruchi viulikontserdiga.

*

Pidulik kontsert Vabariigi XI-da aastapäeva puhul „Estonias“. „Estonia“ sümfooniaorkestri, E. M. O. segakoori ja solist K. Viitoli kaastegevusel korraldatud piduliku kontserdi kava koosnes eranditult Eesti heliloojate töödest. A. Lemba äsjalõpetatud ooperist „Kalmuneid“ kanti ette hiiepüha stseen, siis V. Nerepi kantaat soolole, koorile ja orkestrile „Laul orjadele“. Puht orkestri paladest esitati A. Kapi — avamäng „Don Carlos“, A. Vedro — „Hällilaul“, H. Elleri — „Scherzo“, J. Aaviku — kaks rahvaviisi: „Mõista, mõista, õeke“ ja „Oh seda elu ja õnne“ ning „Andante“ (keelpillidele) ja R. Kulli „Kriüša lahing“. E. M. O. segakoori poolt kanti ette J. Aaviku a cappella laulud „Tervitus“ ja „Laulu võim“.

Juhatasid A. Lemba, V. Nerep, R. Kull ja J. Aavik.

*

Juhan Aaviku helitööde kontsert „Estonias“ tema 45-da sünnipäeva puhul. J. Aavik on üks meie populaarsemaid ja mitmekülgsemaid muusikuid. Ta on töötanud ligi paarkümmend aastat orkestri- ja koorijuhina, muusikaõpetajana ja -literaadina, heliloojana jne.

Heliloojana on J. Aavik rikastanud meie muusikakirjandust rea koori- ja soololauludega, klaverisonaadiga, kantaadiga „Kodumaa“ ja mitme orkestripalaga nagu „Andante“, „Kaks rahvaviisi“ jne. Tema loomingu põhitooniks on optimistlik lüürika, milles aegajalt tundub romantikat, kuid see taandub õrna ja meeldiva lüürlise meloodia-voolu ees. Koorilauludes on Aavik lihtne ja otsekohene, kuid seejuures meeolurikas. Ta lauludes peitub tugev rahvuslik element, mis oma otsekohesusega mõjub spontaanselt ja sütitavalt.

„Estonia“ muusikaosakonna segakoori poolt autori juhatusel ettekantud laulud andsid kujuka läbilõike Aaviku koorilaulu loomingust. Nii kütkestasid arurikast kontsertpublikut kavas esinevad „Anna istus akna all“ oma naiivse lihtsusega, „Õhtu palve“ — lüürlis-eleegilise õrnusega, „Emake“ otsekohese soojusega ja vastukaja efektidega, „Õhtul“ õrna ning rahuliku meeoluga, „Pisike Pimp-Pambuke“ kerge ning lüürlise väljendusega, „Oh sa petis peiukene“ vallatleva huumoriga jne. Soome vennasrahvale pühendatud „Elaköön Suomi“ on selle vastu jõuküllane ja spontaanne, mille ettekanne mõjub rahvuslikel peohetkil sütitavalt ja vaimustavalt. Koor esitas selle rikkaliku ja mitmekülgse kava hoogsalt ning meeoluküllaselt.

Solist H. Eineri eepiline ja südamluk tõlgitsemine sobis hästi ettekantud lauludele „Koju igatsus“ ja „Sööge, langud, jooge, langud“.

Klaveril saatis A. Nikolai.

*

Tallinna Meestelaulu Seltsi (42.) kontsert „Estonias“. Nimetatud kontserdi kava koosnes eesti, soome, ungari, rootsi, norra, tšehhi ja saksa heliloojate lauludest.

Eesti heliloojate töödest kanti ette R. Tobiasi — „Neenia“, J. Kappeli — „Kas tunned maad“, O. Hermanni — „Suvi-öö“ ja K. Tärnu — „Lahkumine“ ning „Kevadetunne“; norra heliloojaist J. Conradi — „Päikeseloodel“; rootsi heliloojaist Körlingi — „Hämarus“; soome heliloojaist Toivo Kuula — „Nuiameeste marss“; saksa heliloojast Kauni — „Majake“; tšehhi heliloojaist Bendli — „Kadunud noorus“ ja Foersteri — „Pölluteel“ ja ungari heliloojaist Egressi Béni — „Laul isamaale“.

See mitmekesine ja sisukas kontsert pakkus täielise kunstilise nautingu. Koori puhas intonatsioon, rütmikindlus, peen nüansseerimine, pehme ja jõurikas hääle kõlavus ning kõrge distsipliin võimaldasid meeleoluküllase, varjundirikka ja hästi läbimõeldud tõlgitsemise, mille eest koor tänu võlgneb juhataja prof. A. Topmanile.

Solistidena esinesid A. Kõrb (klaver) ja R. Palm (viul). A. Kõrbi ettekandel leidsid ilmeke ja meeleolulise tõlgitsemise Rachmaninovi „Eleegia“ ja A. Lemba „Fantaasia Eesti viisidest“ ning lisapalana mängitud Glinka-Balakirevi „Looke“.

R. Palm väljendas Chopin-Wilhelmy D-duur „Nokturnis“, Pugnani-Kreisleri „Prelüüdium ja allegro's“ ning lisapalana ettekantud Kreisleri „Caprice Viennois“ kõrgesti arenenud sõrme- ja poognatehnikat, intonatsiooni puhtust ja suurt, pehmet ning mahlakat tooni.

*

Mihkel Lüdigi orelikontsert Kaarli kirikus. Meie vanemaid ja tuntumaid heliloojaid ja organiste M. Lüdigi, kes hiljuti pikemaajaliselt väljamaa reisult tagasi jõudis, esines Kaarli kirikus korraldataval vaimulikult kontserdil rea orelipaladega. Kontsert algas Bachi meeleolulise koraali eelmänguga „Oh Issand vaata heldesti“, millele järgnesid Cesar Francki „Prelüüdium, fuuga ja variatsioon“, M. Regeri „Romanss“, Rheinbergeri „Adagio“ ja F. Liszti fuuga „Ad nos, ad salutarem undam“.

Kaastegelastena esinesid M. Sinkel-Lüdigi Bruckneri, Dvorák ja Kahni lauludega, B. Hansen Beethoveni ja Haydni lauludega ja E. Bachblum Boccherini, Popperi j. t. tšellopaladega.

*

Tallinna konservatooriumi VII-dal õpilasõhtul „Estonias“ esinesid S. Antropoffi, S. Heinrichsi, prof. A. Lemba, prof. Th. Lemba ja E. Raudkatsi klaveriklassi õpilased mängides Haydni, Beethoveni, Schubert-Liszti, Chopin ja Tšaikovski helitöid.

Laulu alal olid õhtul esitatud A. Arderi, L. Hellat-Lemba ja E. Helmani klassid, kelle õpilased esinesid Brahmsi, Thomas, Tosti ja Merikanto lauludega.

Viuliklassidest esinesid A. Pappmehli ja prof. J. Paulseni õpilased Bachi, Bériot, Chopin-Wilhelmy, Tšaikovski ja Rimski-Korsakov-Hartmanni töödega.

*

Tallinna konservatooriumi VIII-dal õpilasõhtul „Estonias“ esinesid S. Heinrichsi, prof. A. Lemba ja prof. P. Ramuli klaveriklassi õpilased Chopini, Liszti, Wollenhaupti, Rachmaninovi ja Debussy helitöödega.

Lauluklassidest esinesid L. Hellat-Lemba, E. Helmani, prof. N. Sternbergi ja A. Tamme õpilased Mozarti, Verdi, Tšaikovski, Rachmaninovi, Lemba ja Jürgensoni lauludega.

Puhkpillide alalt oli esitatud prof. J. Tamme metsasarve-klass.

Õhtu huvitavamaks numbriks oli õpilasorkestri poolt prof. J. Paulseni juhatusel ettekantud Griegi „Peer-Gynti I süit“.

*

Linna vene-ühisgümnaasiumi õpilaskoori kontsert „Estonias“. Linna vene-ühisgümnaasiumi pedagoogikanõukogu poolt korraldataval kontserdil esines õpilaskoor lauluõpetaja J. Stepanovi juhatusel. Kavas olid Schumanni, Tšaikovski ja Tärnu helitööd ning vene rahvalaulud.

Klaveril saatis S. Mamontov.

*

Kaitseliidu kontsert-kõnehommikul „Estonias“ esinesid solistidena lauljad O. Mikk-Krull (sopraan) ja K. Ots (tenor), orelkunstnik M. Lüdigi ja kaitseliidu orkester A. Kirikali juhatusel.

Klaveril saatis A. Krull.

*

Esimene eesti ooper „Vikerlased“ autori juhatusel „Estonias“. Teadet noore helilooja Evald Aava ooperi loomisest ja veel enam „Estonia“ lavastamisest koheldi meie muusikute ringkonnis teatud skeptilikkusega. Nüüd aga, mil see ooper paarkümmend korda üle lava on läinud ja teda vaatamas käinud päälinna ooperipubliku arv tavalist kolmekordistab, on selge, et noore helilooja teos on suutnud pakkuda ooperipublikule kunstilist rahuldust ja mõnu. See on kunstitöö, mis on kirjutatud suure läbituntud seemise soojusega ja oskusega ning mille vaatamine kutsus esile kunstilisi elamusid.

Ooper „Vikerlased“ on kirjutatud Voldemar Loo tekstil, ta tegevustik viib meid XII sajangusse.

Estlaste maalinnas peetakse vägivõistlusi, millel noor sõjalane Ülo võidab kõik vastased. Piigad tulevad teda võidupärjaga ehtima ja üks neist, vanema tütar Juta, paneb pärsa vägimehele pähe. Ülo armastab Jutat, kuid piigade seas on ka Vaike, kes omakord salaja armastab Ülot, leidmata aga vastuarmastust. Vanem Vaho lõpetab võistlused

a saadab naised koju, et pidada nõu sõjaretkest rootslaste vastu. Sää! kostavad äkki hädahüüded ja Vaike jookseb teatega, et vikingid olevat külale kallale tunginud.

Vikingid on röövinud Juta, ning eestlased valmistuvad tasumisretkele. Urituli ennustabki sõjakäigu õnnestumist, ning vanem Vaho valib sõjakäigu juhiks noore vapra Ülo, lubades talle võidu korral oma tütre Juta kaasaks. See kurvastab kannatavat Vaiket, kuid ta alistub ja palub nii Ülole kui ka selle armsamale õne.

Vahepeäl vikingite juures vürst Olav püüab Jutat kosida, kuid tõrjutakse kindlasti tagasi. Sää! tungivad eestlased

Ülo juhatusel linna ning ägedas võitluses löövad rootslasi, vabastavad Juta, võtavad Olavi vangi ja viivad ta orjana kaasa.

Saabunud koju, ülistab rahvas Ülo vägimeelt ja vanem Vaho annab talle oma tütre naiseks. Kuid sel ajal, kui Ülo läheb malevat jumalaga jätma, ilmub Olav, kes põgenema on pääsenud ning tahab Jutat uuesti röövida. Appi hüüded rutanud Vaikelt haarab Olav noa ja surmab sellega kohaleruttava Ülo, ise põgenedes.

Kuid veel tuleb ta Juta juure tagasi, kes nutab tule-riia ääres Ülo laiba juures. Veel katsub ta teda endaga kaasa meelitada, kuid asjata. Ta kaotab meelerahu, satub vastollu oma usuliste vaadetega ja hullub, kuna rahvas pühalikult toimetab kangelase Ülo laiba põletamise.

Ooper „Vikerlaste“ esietendusel olid kaastegelased: K. Viitol (Vaho), I. Loo (Juta), K. Ots (Ülo), M. Runge (Vaike), A. Arder (Olav), N. Suursõõt (Hiietark), A. Kikas, J. Villard, K. Raag, H. Pihl j. t. Näitejuht — H. Kompus, muusikajuht — R. Kull, dekoratsioonid — A. Tuurandiit, kostüümid — O. Oboljaninova-Krümmert.

Selle ooperi ettekanne autori juhatusel rahuldab publikut täiel määral. Hoogne ja jõurikas näitlejate esinemine ja orkestri kaasmäng sulasid autori taktikepi all tõsiseks muusikaliseks naudinguks. See ettekanne tõendas veel kord, et „Vikerlased“ on esimene eesti lavamuusika suurteos, mis väärib üldist tähelepanu¹⁾.

*

Dargomõžski ooperi „Näkingeiu“ esietendus „Estonias“. Dargomõžski „Näkingeid“ on neljas vene klassilise ooperi lavastus „Estonias“.

Selle libretto käsitab muinasjutulisi aineid Puškini samanimelise poemi järgi. Ooperi tegevustik sünnib Dnjepril kaldal. Noor vürst armub möldri tütrese Natašasse. Vürst abiellub aga oma seisusest pruudiga, millest kurvastades Nataša Dnjeprisse hüppab ja ta isa, mölder, hullub. Vürsti pulmapeo ajal, mil isamees bojaaride ja teiste piduliste lõbusa tuju eest hoolitseb, kostab äkki väljast Nataša kurblik laul, kes jõkke hüpates näkingeiuks muutunud.

See laul on riisunud vürsti rahu. Ta muutub kurvameelseks ja veedab sagedasti oma aega Dnjepril kallastel, kus kohtab nõdrameelseid möldrit. Viimane tunneb vürstis ära oma tütre hukutaja ja hakkab temalt tüdarta tagasi nõudma. Vürst pääseb hullunud möldri küüsis ainult oma kaaslaste abiga. Vaheajal on aga Nataša veealusel näkingeid riigis kuningaks muutunud. Oma tütrekese kaudu, kes temalt vürstiga veealusel riigis sündinud, kutsub ta vürsti omale külla. Väike näkingeid kohtabki vürsti ja annab temale ema kutse edasi. Sel hetkel ilmub ka mölder, kaugeusest kostab Nataša kustuv hää, väike näkingeid hüppab jõkke, kuhu ka mölder vürsti järgi tõukab. Näkingeiu kannavad uppunud vürsti laiba oma veealusesse riiki.

Nagu ümberjutustusest selgub on oop. „Näkingeiu“ libretto naiivne ja vähehuvitav. Muusikaliselt on ta meloodiarikas, kuid paiguti harmooniliselt kahvatu. See ooper on püsinud vene teatrite repertuaaris päämiselt hääde lauljate tõttu, kelledele tänuliku võimaluse pakub eriti möldri osa. Seda osa on mänginud vene kuulsamad lauljad Melnikov, Stravinski ja Šaljapin.

„Estonias“ laulis möldrit B. Hansen, kes selle osa lavaliselt kujukalt esitas (paiguti tundus küll ta nõdrameelse traagika liialdatuna) ja muusikaliselt oma pehme ning jõurikka häälega publikut köitis.

Vürsti osa mängis A. Visman rahuldavalt. Ta meeldiv lüüriline tenor pääsis mõjule päämiselt kantileenis, milledes ei puudunud teatud soojus ja ilmekus.

N. Romanova oli Nataša osas sügav-dramaatiline, kuid vahete-vahel tundus see tehtuna. Laulus oli ta kohati mõjuv, kuid paiguti segas seda hääle tremoleerimine. V. Kase vürstinna oli lavaliselt rahuldav, kuid hääleliselt tundus see osa temale madalana, eriti kolmanda vaatuse aaria, mis kirjutatud kontraaldile.

1) „Eesti Muusika“ kuukirja toimetuse loodab edaspidi üksikasjalisemalt sõna võtta „Vikerlaste“ muusikalise sisu kohta.

M. Runge (Olga) mäng oli elav ja sümpaatne ning laul sobiv. K. Viitoli mäng oli vaba ja ta hiilgas oma kõrgete nootidega. Rahuldavad olid ka K. Raag ja E. Liiger.

Muusikajuht J. Aavik täitis oma ülesande suure eduga, juhtides nii orkestrit kui ka vokaalansamblit kindlalt ja läbikaalutult.

Tantsud — R. Olbreilt, dekoratsioonid — A. Tuurandilt.

Üldiselt peab tähendama, et „Näkingeiu“ lavastus on „Estonialt“ nõudnud suurt hoolt ja ainelist kulu, nagu külalislavastaja D. Arbenini kutsumine Riias, dekoratsioonid (näkingeidude veealune riik) jne.

TARTU.

Petseri kloostrikoori kontserdid, vaimulik kontsert Jaani kirikus ja ilmalik kontsert „Bürgermusses“, olid huvitavaks näiteks vene vaimuliku koorikultuuri kõrgusest säärases tagamaas, kui seda on Eestile Petseri. Koorile võib tunnustada väga kõrget tasapinda vene vaimuliku koorilaulu laadis. Häälematerjal on tal väga hää, iseäranis meeshääled oma mahlaka kõlatäiusega, kuna naishääled mõjusid paiguti pingutatult.

Koorijuht N. Vjechnovski teeneks tuleb lugeda tundeküllast, rahulikku, peenenüansilist, veidi instrumentaalselt kõlavat värvingut ettekandes, mis vene kirikulaulule eriti sobib. Viimast liiki palad olidki koori hiilgenumbriteks. Orelil saatena kompositsioonid, mis ei kuulu enam vene kirikulaulu alale (Glinka „Palve“ ja Mozarti „Requiemist“ palad „Tuba mirum“ ja „Lacrymosa“), ei olnud koorile tema iseguse koolituse tõttu kohased. Orelil saatis E. Kiris kindlalt ja stiiliehtsalt.

Ilmaliku sisuga kontsert pakkus vaheldusrikkuse juures terve rea meil vähetuntud või üldse tundmatute vene komponistide töid uudisena. Solistidena esinesid M. Vjechnovski ja N. Lupin õnnestunult.

*

Tartu Naistelaulu Seltsi naiskoori kontsert „Vanemuises“. Paari aasta eest Tartus ellukutsutud väikearvuline 25-liikmeline naiskoor esines läinud kuul oma esimese avaliku kontserdiga. (Möödunud aastal esines sama koori eelkäija „Valgelindi naiskoor“ Treffneri gümnaasiumi ruumes). Häälematerjali rühmituse tasakaalustamises on koor rahuldav ning avaldab hääd distsipliini, olles tihedas kontaktis oma juhi Salme Kanni nõuetega.

Kontserdi kava koosnes peamiselt eesti ja soome heliloojate töödest. Ettekannetest õnnestusid paremini lihtsamad palad — Aaviku „Oh, mis ilus“, Türrpu „Ei mul ole isamaja“ ja Hermanni „Noor olla“, kuna raskemad ja keerulisema harmonisatsiooniga laulud noorele koorile raskusi

sünnitasid. Nii jäid kahvatuks Thomsoni „Kannel“ ja Kesänkenni „Kõik vaibuvad“.

Solistina esines lauluõpilane E. Kruuda.

*

Dimitri Smirnoffi kontsert „Vanemuises“. Kunstniku abikaasa Lydia Malzeva-Smirnoffi haiguse tõttu kujunes õhtu, millel pidid esinema mõlemad abielulised, ainult D. Smirnoffi kontserdiks. Kava, mis kunstiväärtuslikult oli kokku seatud, tuli muuta, ning, kuna esines ainult üks lauljaist, ka lihtsustada. Kahjuks läks D. Smirnoff selles liiga kaugele: publikut laulude valikut pärides ja kaldudes ärajäävate numbrite asemele pakkuma tõmbavamaid, ettekandeviisilt küll temperamentlikkust ja lavalikkust võimaldavaid, kuid kunstiliselt tähtsusetuid palasid, peamiselt romansse (Kaševarovi, Peretsi, Tutkevitsi, Jakobsoni j. t.), viis ta õhtu kunstilise tasapinna üsna madalale.

Selle vastu olid kontserdi kavas ka tõsisemad palad nagu: Verdi — „La donna e mobile“ oop. „Rigoletto'st“, Bizet — Nadiri aaria oop. „Pärlipoisjad“, Rimski-Korsakovi — india külalise laul oop. „Sadko“, Leoncavallo — Marceli romanss oop. „Boheem“ ja Puccini-aaria oop. „Turandot“. Vastuvaidlematult suurte virtuoosliikkude võimega endise kuulsa laulja hääles oli siiski seekord palju ebapuhtust ja karedust.

Klaveril saatis E. Mamontov.

Selle kontserdi puhul kirjutas muusikaarvustaja L. Neuman „Postim.“ „... imestad, kuidas see vigase tehnikaga tenor, kes pressib ja pingutab, registreid ühte sulatada ei mõista, vaid sagedasti peale ilusa kultiveeritud falseti, äkki otse eemale tõukava lameda, kultiveerimata, inetu tooni annab, . . . Rachmaninovi romanssides peituvat luulet ja peent lüürikat üldse mitte esile tuua ei oska, kui ta itaallaste suure ooperi looja Verdi muusikat. . . mittekohaselt tarvitatud falseteeritud fermaatodega katkestab ja sisult kabareelikult-labaselt tõlgitseb. . . — siis küsid — ja mis võis siis üldse Smirnoffi kord Venemaal kuulsaks teha?! Ja said vastuse, tema ettekantud vene rahvalaulu „Ei uhnemi'iga“, mis oli kujuselgelt üles ehitatud ja suure mõnuga edasi antud.“

*

Ludvig Juhti kontsert „Vanemuises“ pakkus uuesti võimaluse imetleda selle omapärase kunstniku suurt püsivust ja virtuooslikkust oma raskepärase instrumendi käsitlemises. Kahjuks ei ole kontrabass siiski täiesti kohane sooloinstrumendiks. Tal on olemas teatud piirid, millest näib võimatu olevat üle pääseda nagu kaksikhäälte ja flageoletti mängimine jne. Samuti segavad paratamatult instrumendi kõrvaltoonid ja kahinad. Ka ei võimalda suured ja paendumatud keeled kiirte passaažide puhast esiletoomist, vaid need kuuluvad ebaselge mürana. Jääb siiski küsimuseks,

kui palju on otstarvet kontrabassi käsitamisel sääli, kus sama saab palju puhtamalt, kergema vaevaga, täielikumalt ja kunstipärasemalt sooritada teistel instrumentidel.

Kontserdi kavas olid Händeli kontsert, Ecclesi sonaat, Bottesini „Tarantella“, Rubinsteini „Melodia“, Kreisleri „Armupii“ ja V. Padva „Variatsiooniline menuett“. Kuigi nende hulgas on üksikuid palasid, mis ilma suurema kunstilise kaaluta, võis kavaga üldiselt enam-vähem rahule jääda ja soovida oleks võinud ainult esindamise järjekorra sisulist ühtlustamist.

Kahjuks kaotas kontsert märgatavalt kunstilist väärtust lisapaladega. Kui meie ajakirja eelmises numbris kontsertandi tähelepanu juhtisime palade hoolikamale valikule, siis näitas viimane kontsert, et L. Juht ei arvesta mitte kontserdi kunstilist menu vaid osa publiku maitsevaesust. Teisiti ei ole arusaadav, kuidas lugupeetud kunstnik võis lisapaladena pakkuda lihtsaid vokaalteoseid („Ema süda“, Merikanto „Mustlaste viis“ jne.) ja lõpetada Händeli kontserdiga alanud õhtut külasiimamite polkaga!

Kontserdil oli kaastegev Vladimir Padva, kes saatjana esines sümpaatselt ja maitsekalt, kuid soolo-ettekannetes, Chopini „Fantaasia-impromptu“ ja Liszti valsis oop. „Faust“ jäi kahvatuks.

*

Helmi Kanni kontsert „Vanemuises“. H. Kann, meie laulupidude veteraani Hans Kanni tütar, omab päritud meeldiva tämbriga jõurikka sopraani ja muusikalist tunnet ning maitset. Noore laulja juures olid tähelepanuväärne hääle loomulik voolavus, tehniline liikuvus ja julgelt ning puhtalt sooritatud registrivahetused, mis teeksid au vanematelegi ning nimekamatele lauljatele. H. Kann on märgatavalt suurte loomulikkude eeldustega laulja, kes vajab küll veel püsivat edasitõetamist, nii häälekultuuri kui ka ettekande ja üldise muusikalise küpsuse saavutamiseks. Õhtu kujunes noorele algajale kontsertandile kunstiliseks võiduks. Kavas olid Gounod', Delibes'i, Griegi, Straussi, Regeri, Lemba, Hermann'i j. t. helitööd.

Klaveril saatis K. Gernhardt korrektselt ja tagasihoidlikult.

*

Vabakunstniku Angelina Mahotina õpilaskontsert „Vanemuises“. Tartu Kõrgema Muusikakooli lauluõpetaja A. Mahotina poolt korraldatud õpilaskontserdil kanti ette rida romansse, aariaid ja ansambli numbreid Tšaikovski loominguist, kelle helitöödele oli pühendatud nimetatud kontsert. Õpilastest esinesid E. Kruuda, L. Patrasson, L. Pirn, S. Tamm, J. Vornik ja O. Värat nii soolo kui ka ansambli paladega. Kont-

serdile, mis üldiselt hää mulje jättis, mõjus elustavalt kaasa õpetaja A. Mahotina esinemine ansambli numbrites.

NARVA.

Prof. Th. Lemba ja prof. R. Bööcke kontsert „Harmonie's“. Narva muusikakool korraldas Tallinna konservatooriumi professorite Theodor Lemba ja Raymond Bööcke kontserdi. Kontserdil esines prof. Th. Lemba Bachi, Gluck-Brahmsi, Wagner-Brassini, Chopini ja Schubert-Liszti helitöödega. Prof. R. Bööcke kandis ette Saint-Saënsi, Debussy, Raveli, Rimski-Korsakovi, Skrjabini ja Popperi palasid.

*

L. Juhti ja V. Padva II kontsert „Võitlejas“. Kontrabassi-virtuoos ja klaverikunstnik Vladimir Padva esinesid lühikese aja jooksul teise kontserdiga. Kavas olid Ecclesi, Chopini, Kussevitski, Rachmaninovi, Liszti, Lazari, Juhti, Padva j. t. helitööd. Ettekanded võeti väikesearvulise publiku poolt soojalt vastu.

*

Narva Meestelaulu Seltsi kontsert „Võitlejas“. Narva Meestelaulu Seltsi poolt korraldatud kontserdil esinesid seltsi segakoor P. Penna juhatusel ja solistidena pr. Schervel (klaver) ning hra Jüriado (bariton.).

PETSERI.

Võru Meestelaulu Seltsi kontserdid Petseris. Võru Meestelaulu Selts korraldas Petseris kaks kontserti. Kuigi vaimulikud kontserdid petserlastele uudiseks, eriti meeskoori laul, oli osavõtt kirikukontserdist siiski väheldane. Selle vastu oli osavõtt õhtusest kontserdist uues kaitseliidu majas palju elavam. Üldiselt õnnestus võru- laste külaskäik nii kunstiliselt kui ka majanduslikult.

PÕLTSAMAA.

„Lõbus talupoeg“ „Leelo“ teatris. „Leelo“ teatri ümber koondunud asjaarmastajate poolt lavastatud L. Falli 3-vaatusline operett „Lõbus talupoeg“ kanti ette võrdlemisi hoogsalt ja kindlalt. Tegelasena esinesid pr. Vervolt, prl. H. Kõst, hra Poltimäe, hra Heinrichson, hra Kultas j. t. Lavastaja — hra Kultas, muusika-juht — hra Vervolt.

*

Põltsamaa malevkonna peoõhtul „Leelo“ teatri saalis esinesid laulu- ja muusikaselts „Leelo“ segakoor K. Vervolti juhatusel ja solistid hra Kivi (viul) mängides Sibeliuse „Hällilaulu“, Drdla „Serenaadi“ ja oma kompositsiooni „Mälestus“ ja pr. T. Vervolt, lauldes Törnpu

„Igatsust“ ja A. Lemba „Hällilaulu“. Kontsert-osa lõpul esines trio: hra Kivi (viul), hra Mein (tšello) ja prl. Gustavus (klaver) kandes ette Mendelssohni, Paderevski j. t. helitöid.

Pärast kontsertosa kanti ette 1-vaatusline ope-rett „Eesti veri“ (?). Tegelasena esinesid: hra Oja, pr. Vervolt, prl. Reimann, hra Perillus ja hra Vilt. Muusikajuht — K. Vervolt.

VILJANDI.

„Ugala“ teatri opereti esietendus. Ugala teater lavastas K. Zelleri 3-vaatuslise ope-reti „Linnukaupleja“. Kuna „Linnukaupleja“ tege-vestik ei ole tänapäevane ja muusikas puudub opereti publikut köitev foxi rütm, siis esitab selle lavastus suuremaid nõudeid nii üksikosade män-gijaile kui ka koorile, orkestrile ja ansamblitele. See asjaolu saigi takistuseks „Linnukaupleja“ edu-kusele „Ugalas“. Üksikud osad (M. Laid, H. Malmsten, J. Tõnson) esitati küll teatud määral rahuldavalt, kuid üldiselt oli see ettekanne seni-seist „Ugala“ etendustest nõrgem. Soovida jätsid eriti ansambli numbrid.

*

Ooper „Traviata“ Julius Vaksi lahku-misõhtul. „Ugala“ teatri muusikajuht J. Vaks, kes kolm hooaega juhtinud Viljandi muusikaelu, pak-kus oma lahkumisõhtul viljandlastele sisukat, mida ta suutnud teostada — Verdi oop. „Tra-viata“. Selleks puhuks oli külalisena esinema palutud „Estonia“ ooperilaulja A. Arder (Alfredo osas). Kuna oop. „Traviata“ lavastamise kohta meie ajakirjas juba varem sõna võetud, siis olgu tähendatud, et A. Arder ei olnud seekord hästi hääles. Tema mõjulepääsu takistas teatud määral ka asjaolu, et ta kogu Alfredo osa itaalia keeles laulis, mis publikule raskendas selle ooperi bel-canto aariate nautimise. Muusikajuht J. Vaks'ile öeldi sooje tänusõnu ja annetati lilli.

*

Naiskodukaitse Viljandi jaosk. poolt „Koidula“ saalis korraldatud kontsert-õhtu kavas olid orkestri ja koori ettekanded ning klaveri, viiuli ja laulu sooloplad. Solistidena esinesid A. Härm, J. Kuuman j. t.

VÖRU.

E. Kalmani operett „Silva“ „Kandles.“ Võru tuntuima näitejuhi ja näitleja Elmar Lamp-soni 20-ne aastase lavategevuse juubeli puhul kanti „Kandle“ saalis ette Kalmani 3-vaatusline operett „Silva“. Silva osas esines külalisena „Vanemuise“ näitleja Elli Pöder-Roht, kuna juubi-lar mängis Edvini osa. Pääle mainitute olid kaastegevad: V. Semjonov, K. Kolon, O. Krull, Kruuse, J. Rätsep, M. Sõlg, A. Harju, E. Kivi j. t. Muusikajuht — A. Tamm.

MITMESUGUSED TEATED.

Tartumaa laulupäev 1930. a. Tartu linna ja ümbruskonna koorijuhide nõupidamisel otsustati korraldada Tartumaa laulupäev 1930. a. Laulupäeval esineksid sega- ja meeskoorid ning puhkpillide orkestrid. Laulupäeva lõpliku kava esitaks lauljate liidu Tartu osakond, kuid koori-juhid soovivad omalt poolt kavasse võtta ka vanemaid laule, mis laulupidudel suure menu osaliseks saanud. Samuti peavad koorijuhid tar-vilikuks, et laulupäev algaks koraaliga ja et kavas oleks üks osa Mendelssohni oratooriumist „Athalia“. Üldiselt peavad koorijuhid soovitavaks kavasse võtta kergemaid laule, mis kättesaadavad maa-koorele, arvestades seejuures Kappeli, K. A. Her-manni, M. Hermanni, Läte, Tärnu, Lüdigi, Kapi, Saare, Võrgu ja Karafini lauludega.

*

Põltsamaa VIII laulupäev 20. mail 1929. a. Põltsamaa laulu- ja muusikaseltsi „Leelo“ eestvõttel korraldatakse 20. mail s. a. Põltsamaa linna pargis laulupäev. Laulupäeva kavas on segakooridele: Kasemetsa — „Lauljate lipulaul“, Tärnu — „Priiuse hommikul“, Vettiku — „Kas tunned maad“ ja „Oma saar“, M. Hermanni — „Meestelaul“, „Sõjalaste marss“ ja „Tuljak“, Saare — „Tihase mäng“ ja Aaviku — „Karja-poiss“. Lastekoorile: Läte — „Kus põhjalabe kohiseb“, Lüdigi — „Kiigelaul“ ja K. A. Her-manni — „Väikesele isamaale“.

*

Kanepi laulupäev k. a. juuni keskel. Käesoleval aastal möödub 60 aastat esimesest üleeestilisest laulupeost, mis peeti Liivimaa talu-rahva pärisorjusest vabastamise 50 a. juubeli mälestuseks Tartus. Sellest laulupeost võttis osa ka Kanepi laulukoor, kui üks teguvõimsamaid ja ärksamaid. Nüüd on Kanepi lauluselts otsusta-nud esimest Eesti laulupeo 60-dat juubeliaastat pühitseda laulupäevaga. Laulupäeva kavas on ette nähtud järgmised laulud: M. Hermanni — „Looja kiitus“, Lüdigi — „Laevnik“, Vettiku — „Unele“, Tobiase — „Varas“, Läte — „Arka üles isamaa“ ja „Pühendan sind looks ja lauluks“, Saare — „Põhja vaim“, Võrgu — „Helise, helise ilma“, K. A. Hermanni — „Pulma lust“ ja Aaviku — „Üles“. Pääle selle on kavas laste-koori laulud.

*

Pala laulu-mängu seltsi muusika-päev. 6. juunil s. a. möödub 25 aastat Pala laulu-mängu seltsi asutamise. Selle juubeli päeva puhul on otsustatud korraldada 23. juunil muu-sikapäev, millest on palutud osa võtma naaber-valdade laulu- ja mängukoovid. Nimetatud muu-

sikapäeval kavatsevad asutajad liikmed esineda iseseisva kontserdiga.

Eesti muusikute edu Helsingis. Vabariigi XI. a. aktusel Rahvusteatri esinesid meie tuntumad solistid A. Tiedeberg-Torokoff, L. Juht ja V. Padva. Solistide ettekandeid tervitati haruldase soojuse ja aplausiga, mis kaugelt ületas tavaliste ametlikkude aktuste meeoleu.

Ella Masingu esinemine Budapestis. Budapesti Vaba ülikooli kutsel esines E. Masing Turaani hõimurahvaste tutvustamisõhtul Budapesti ülikooli suures saalis eesti ja soome rahvalauludega. Nagu säelsed ajalehed märgivad, oli E. Masingu ettekannetel haruldaselt suur edu.

Samal reisiril esines E. Masing ka Tšehho-Slovakkias Pressburgis korraldatud eesti õhtul.

Muusika sai saatuslikuks Narvast päritolevale üliõpilasneiule Silvia Hinnile, kes Ameerikasse väljarännanuna, tahtis säält piletita pääseda Austraaliasse vända külastama. Teekond algas õnnelikult. Aurik „Aorong“ oli ületanud

enamiku teest. Kuid oli see kuuvalgusega kaunistatud öö võlu, või Vaikse okeani sädelus, mis meelitas noore neiu laeva muusikasaali, kust peatselt kostsid meeskonna kõrvu tundelikud Chopini „Nocturn“ helid. Saalist leiti unistav preili „jäneseana“, keda meeskond kahetsusega Honolulu maale transporteeris. Nii vahetas noor üliõpilasneid Chopini „Nocturn“iga“ Austraalia reisu.

ISIKUTEATEID.

Joosep Heinrich Virkhaus 75-aastane. 17. veebruaril sai tuntud pasunakooride isa Daavet Virkhausi noorem poeg J. H. Virkhaus 75 aastat vanaks. J. H. Virkhaus on kogu oma vaba aja ja energia pühendanud eesti muusika edendamisele, olles kümnekond aastat puhkpillide orkestri liige, laulu- ja mängukooride juhataja ja esimese keelpillide orkestri asutaja, mida ta juhatab ka neljandal üldlaulupeol.

Karl Viitol 10 aastat „Estonia“ laval. 3. märtsil pühitses meie tuntud ooperi- ja oratooriumi laulja K. Viitol oma ooperitegevuse 10-a. juubelit, esinedes sel puhul „Estonias“ Dargomõzki ooperis „Näkinoid“ isamehe osas.

VÄLISMAAD.

O O P E R.

Uusi ooperi esilavastusi: Jaromir Weinberger: „Švanda, torupillimängija“ (Breslau). — Francesco Malipiero: „Jette Canzoni“ (Room).

Kuna viimaseltnimetatud teose ettekanne Roomas kujunes publiku suurejooneliseks protestiskandaaliks, kanti sellevastu noore tšehhi komponisti (sünd. 1896. a. Prahas) koomiline rahva-ooper ette läbilööva eduga. Seda tuleb päämiselt kirjutada vähem küll Weinbergeri üldiselt üsna meeleolurikka ja ka kontrapunktiliselt osava musitseerimise arvele (mis ilmutab aga alles nii Smetana kui ka d'Alberti, Leoncavallo ja Rich. Straussi mõjusid) — kui lõbus-sündmuspõneva libretto arvele:

Ühes hõõmi külas elab Švanda, „suur torupillipuhumise meister“ oma naisukese Dorotaga õrna abieluidüllilist elu. Julge suurröövel Babinski tahab tema naist röövida, juhivad aga esmalt mängumehe kuninganna Eisherzi (Jäise-südame) juurde, kes torupillipuhajat endale printsliku abikaasana meheks tahaks saada, kuid kuuldes, et ta olevatki juba abielus, annab ta otsekohe timukate kätte. Selles ebamugavas seisukorras puhub ta oma torupilliga kuninganna rahva kabuhirmuliselt põgenema, päästetakse oma tegu kahetseva Babinski poolt ja ühineb uuesti Dorotaga. Siin peab ta aga ettevaatamatusel väljalobisetud sõna, nagu oleks ta kuningannat šuudelnud, oma armukadedana naisukese

ees vandega maha salgama ja just kuradi nimel, kes ka kohe ilmub ja ta põrgusse toimetab. Babinski oma õilsas ümberstünnis järgneb talle ka sinna ja ostab ta säält kuradilt vabaks kaardimänguvõiduga, milles ta osavamalt šullerdab kui vana põrguvägede valitseja. Nii ühinevad Švanda ja Dorota jälle uuteks mesinädalateks, kuna üllas röövel Babinski õilsas alistumises tagasi metsadesse läheb.

Breslau esilavastusele järgnes varsti lavaliselt mõjurikka teose uus ettekanne Düsseldorfis.

„Makropulose lugu“, läinud sügisel surnud tšehhi komponistide Nestori, Leoš Janáčeki ooper on järgmise fantastilise sisuga (ühe K. Čapeki komöödia järele koostatud):

Keiser Rudolf II. ihuarst ja kojaalkemist töötab oma valitsejale ühe tema poolt keedetud eliksiiri maitsemisel kolmsada aastat elu. See (ka muis asjus arg ja kõhklev) keiser keeldub esialgul ja käseb alkemistil retsepti proovida esmalt oma tütrele. Tulebki ilmsiks eliksiiri igatsetav kuid ühtlasi piinarikas mõju: kolm aastasada järgimööda ridastuvad selles naises inimelu inimelu pääle. Elina Makropulosena on ta Kreetal sündinud. Ekaterina Myškinana, Elsa Müllerina, Elían Mac Gregorina, Eugenia Montezina rändab nais-Ahas-verus, alatasa uuenduvus kehalises värskuses rahu saamata läbi maade. Lõppeks on ta olemasolu juba terve aastasaja jooksul seotud ühe püüdnustüliga, mis Elina igasse uude metamorfoosi uuesti ja keerulisemalt üle kandub. Imejook avaldub nüüd, kus kolmsada aastat juba lõpule hakkavad

jõudma, veel viimast korda seekord ilusaks, andekaks lava-
lauljaks muutunud Emilia Marty's, et sellejärel täiesti kus-
tuda. Enne oma maapäälsete rännakute lõppu tahab ta
veel ära korraldada oma tülika ja murerikka pärandusprot-
sessi. Oma varemaid eludest teab ta salapäraseid doku-
mente, mis teistele protsessiosalistele tundmatud. Teostub
uesti vana saatus, muutuda oma austajatele needuseks:
Gregor, kes teda armastab, muutub tema pärast pillajaks;
tema vastase poeg tapab enda, isa varjab, ühe öö pärast,
otsustava dokumendi ära. Kõigist neist sündmustest läheb
Emilia Marty ükskõikselt mööda, ta hing on juba ammu
kustunud. Surmaigatsus täitub, kui ta retseptisaldava
salakirja tulle viskab: selleläbi ühtlasi hingab see nais-Ahas-
verus ehk Homunculus oma elu viimase hinguse.

Muusika kohta ütlevad arvustajad, et see sisal-
davat küll õnnestunud ja kauneid kohti, üldiselt
aga ei mõjuvat dramaatiliselt-ühtistuvana, nii et
lava ja orkester jäävat kaheks hoopis eraldi seis-
vaks teguriks. Päälegi ei võivat sellele juba ka
liiga ülespuhutud-koormatud ja müstiliselt-otsitud
tekstiraamatu tõttu ennustada kaugeltki nii püsivat
menu, kui L. Janáčeki pääooperile „Jenufa“,
lihtsale-realistlikule, kuid sügavalt haaravale, tõe-
truule loole ühest moraavia talutüdrukust.

*

Itaalia ooperilavade tänavutalvine
repertuaar toob esimesel kohal Verdit, kellega
võrreldes Puccini tahaplaanile on jäetud. Ka vii-
mastel aastatel tugevaks kasvanud Wagneri-har-
rastus hakkab pikkamisi lahtuma. Itaalia ooperi-
lavad algavad oma talihooaega (stagione't) tradi-
tsiooniliselt 26. detsembril, välja arvatud ainult
Mailandi (Milano) „Scala“, kes avab oma ukseid
juba novembris.

VENE MUUSIKAELUST.

Leningrad. Riiklik akadeemiline philhar-
moonia korraldab käesoleval 1928./29. kontsert-
hooajal, nagu kuulda, 84 abonementkontserti.
Kavas on ette nähtud järgmised palad: Schuberti
sümfooniad 2., 4., 6., 7. ja mõned keelpillide kvar-
tetid, Wagneri „Tristan ja Isolde“ (2. akt) ning
„Parsifal“ (3. akt), Brahmsi „Saksa Requiem“,
Schumanni „Manfred“, üks Johann Straussi valsside-
õhtu, Gustav Mahleri „Laul maast“; vene kompo-
nistidest Tšaikovski kõik kuus sümfooniat, tema
klaveri- ja viulikonserdid j. m., Aleks. Glas-
novilt 3., 5. ja 8. sümfooniad ja tema viuli-
kontsert, Sergei Prokofjevilt 2. sümfoonia, klaveri-
kontserdid 1. ja 3. ja süit „Narr“, Igor Stravin-
skilt „Oedipus Rex“, „Mavra“ ja „Apollo Musa-
gète“; uus-vene komponistidelt Nikolai Mjaskov-
skilt 3. ja 9. sümfooniad, Vlad. Ššerbatsjevilt üks
sümfoniett ja klaverikontsert, Maximilian Stein-
bergilt 3. sümfoonia ja sümfooniline poem „Tae-
vas ja maa“, Strelnikovilt klaverikontsert, Popovilt
üks sümfoonia, Reinhold Glière'ilt 2. sümfoonia,
„Leda“ ja ballettsüit „Punane moon“, Polovinki-
nilt „Teleskop“, D. Šostakovitšilt üks süit oope-

rist „Nina“ (Gogoli järele), ning veel S. Vassi-
lenko, Alex. Spendiarovi ja Knipper'i töid.

Dirigentideks on määratud A. Glasunov,
V. Ssuk, N. Malko, V. Dranišnikov, Steinberg,
Vassilenko, Glière; tuntud saksa orkestrijuhitdest
gastroleerivad dirigentidena Herm. Abendroth,
Hans Knappertsbusch, Fritz Busch, Otto Klem-
perer j. t.

*

Noor-vene komponistidest hakkab
sümfoonik Nikolai Mjaskovski (sünd. 1881,
praegu Moskva konservatooriumi professor) välis-
maal kuulsaks saama: tema raskemeelsed-melan-
koolsed sümfooniad sügava dramaatilise mõjuga
on juba Viinis, Berliinis ja teistes Saksamaa lin-
nades mängitud. Ka Dmitri Šostakovitš'ilt
on äsja Berliinis ja Viinis üks sümfoonia ette-
kandel olnud.

*

Moskva. Suur Ooperimaja tõi hooaja täht-
sama sündmusena esilavastusele Wagneri „Meister-
singer'id“ „rahvuskunstniku“ Leo Steinbergi juha-
tusel. Instseneerimine läks maksma 25.000 rubla.

MITMESUGUSEID TEATEID.

Vanim viiul aastast 1512, Kaspar Tieffen-
bruckeri töö Bolognast, Leonardo da Vinci poolt
tigukujuliseks nikerdatud viuliehitaja päaga, hin-
damatu väärtusega asi, tuleb (pääle kauaaegset
peidusolekut Dalmaatsias ühes mungakonvendis)
vabale müügile.

*

Rahvusvaheline näitus Tantsu ja
Muusika üle peetakse ära käesoleva aasta
juunikuul Pariisis prantsuse haridusministri pro-
tektoraadi all.

*

Händeli-pidustused korraldatakse mai-
kuul Hallis.

*

Ungari-nädal toimus veebruarikuul Nürn-
bergis üheskoos ungari kunstinäitusega, lavas-
tustega, ooperitega ja kontsertettekannetega. Vii-
maste dirigendiks oli komponist Ernst Doh-
nányi. Oktoobris korraldatakse vastupidus-
tustena Budapestis „Nürnbergi nädal“. Kas
poleks seesugune meilegi järeletegemisvääri-
line?

*

Ausammast jõululaulu „Püha öö,
õnnistud öö“ loojatele Franz Gruberile ja
Josef Mohrile avati tolle üle maailma tuntud
laulu 110.-a. mälestuspäeva puhul Obendorfis,
Salzkammergutis (Austrias).

*

Klaveritööstus Blüthner pühitseb
75-aastast kestvusjuubelit.

*

Poola riigiauhinna 1929. a. pääle sai kompositsiooni alal Karl Szymanovski.

Karl Szymanovski sündis 1883. a. Ukrainas, ilmutas kohe esimestes klaveritöodes tugevat, Chopini meelde tuletavat annet impressionistlikkude lisanditega, õppis Noskovski juures Varssavis ja kirjutas mitmesuguseid palasid klaveri jaoks (muuseas paljud sonaadid, prelüüdid, etüüdid), viiulile ja klaverile (muuseas ühe sonaadi ja ühe viiulikontserdi), 3 sümfooniat, 2 ooperit („Hagith“ ja „Kuningas Roger“) ja laule. Oma viimastes teostes pöördus ta tugevasti atonaalsesse suunda ja mürademaalingusse.

ISIKUTEATEID.

Richard Strauss avaldab trükis oma op. 77 „Homnikumaa viisid“.

*

Paul Hindemith, üks silmapaistvamaid noori saksa komponiste (kelle kvarteti op. 10-dat Dresdeni viiulikvarteti äsja ka meil Tartus ja Rakveres ette kandis) on komponeerinud ühe uue koomilise ooperi „Päeva uudiseid“ ja ühe balleti. Esimene tuleb esilavastusele Berliini Riigiooperis, teine on kirjutatud tuntud moodsa vene Serge Diaghileff'i Pariisis asuva tantsutrupi jaoks. Paul Hindemith, kes on ise eeskujulik bratševirtuoos, on äsja õiendanud kontsertturnee läbi Venemaa ja Sveitsi, kandes ette oma uumat bratšekontserti.

*

Eduard Erdmann, tuntud balti-saksa klaverivirtuoos ja komponist, on kirjutanud ühe uue klaverikontserdi op. 15 ja selle Kölnis esimest korda ette kandnud. Erdman on ise Kölni Konservatooriumi professor.

SURMATEATEID.

Dr. Theodor Frimmel †. Tuntud Beethoveni-uuriija suri oma 75-dal sünnipäeval Viinis. Tema Beethoveni-raamatutest võib nimetada: „Beethoven ja Goethe“, „Uus Beethoveniana“, „Beethoveni väline ilme“, „Ehitusmaterjale meistri eluloo uurimuseks“, „Beethoveni-Aastaraamatud“ (1908/09) ja veel palju teisi.

*

Lucien Capet †. Tuntud prantsuse viiuldaja ja ühe tema järele nimetatava keelpillide-kvarteti asutaja (viimane pühendas enda peaaegu täielikult Beethoveni kvartetide tõlgitsemisele) suri Pariisis 55 aasta vanaduses.

*

Siegfried Ochs †. Omaaegse Berliini philharmonia-koori looja ja juhataja, põhjapanevamaid saksa kooridirigente üldse, tuntud ka vokaalkomponistina ja ümbertöötajana, suri Berliinis 71 aasta vanaduses.

BIBLIOGRAAFIA.

NOODID.

Mart Saar. Viis soololaulu. Op. 49. Omandatud Eesti Kultuurkapitali Helikunsti Sihtkapitali Valitsuse poolt. Sisukord: Ta tuli . . . ; Mai, minu marju. K. E. Sööti sõnadel; Päike ja vari. Ed. Vöhrmanni sõnadel; Karjapoiss on suuri meesi. Eesti Rahvaviis; Oi häbi, hanivaras. Rahvaviis. Kõik helitööd märgitud 1922. a. Kaanejoonistus I. Naha. Saksakeelne tõlge O. Luck. Hind Kr. 2. —

Prof. Artur Lemba. Toccata ja Fuga. Omandatud Eesti Kultuurkapitali Helikunsti Sihtkapitali Valitsuse poolt. Hind Kr. 1. —

Suurima rahuldustundega peab ära märkima seda rõõmustavat asjaolu, et Helikunsti Sihtkapitali Valitsus on nende tööde avaldamisega teinud alguse omandatud helitööde kirjastamisele. Ja peab ütleva, et see esimene samm on kõigiti õnnestunud; võrratu hääl paberil, kodumaa (H. Laakmann, Tartus) trükikojas trükitud, suures kaustas, imponeeriva ja soliidse kaanesäädeldusega jätavad noodid kõige parema mulje. Nende ilmumist tuleb ära märkida kui esimest Eestis trüki-

tud nooti, mis juba õige nõudlikuidki võib rahuldada.

Ka sisuliselt peab avaldatud tööde valikut õnnestunuks lugema. Prof. A. Lemba Toccata ja Fuga, stiilikindlalt ja meisterlikult läbi viidud, mõjuvad monumentaalselt ja suurejooneliselt. M. Saare põhjamaa koloriidiga romantiline luule peegeldub avaldatud töödes mitmekülgselt, temale igatahes omapäraselt. Jäeb soovida, et meie muusika ja laulu armastajad laialt võimalusi kasutavad tutvuneda nende teostega, mida julgesti võib säada Euroopa parimate kõrvale.

E. Eulenbergi väikesed partiituur-väljaanded:

Chr. W. v. Gluck: „Iphigenie auf Tauris“.

J. Haydn: Symphonie nr. 7 (Le midi).

Ant. Vivaldi: Violinkonzert g-moll, op. 6, nr. 1.

W. A. Mozart: Symphonie concertante für Oboe, Klarinette und Fagott mit Orchester. Verlag Ernst Eulenberg, Leipzig.

Meie ees on rida Ernst Eulenbergi kirjastuselt, Leipzigit, tutvustuseks saadetud taskupartituure. Kaust on harukordselt käepärane, trükk

imestusväärselt selge ja ülevaatlik. Eulenbergi kirjastus on säädnud endale eriülesandeks just säärase väikeste taskupartituuride kirjastamise ja on juba senini avaldanud suurema osa tähtsamast maailma muusikaliteratuurist: alates vähemast või suuremaist kammermuusikateostest kuni sümfooniateni ja täielikkude ooperiteni. Ka käesolev Gluck'i ooper nagu ka mõlemad meie klassikute sümfooniad esinevad siin esmakordselt partituuris laiematele ringidele kättesaadavatena. Saksamaal on need väljaanded saanud oma odavuse tõttu mitte üksi muusikute, vaid ka laiemate ringkondade üldvaraks. Oleks soovida, et ka meie arvu-

rikkad muusikaarmastajad tõsiasjaga tutvuneksid, et võib näiteks mõne täieliku Beethoveni sümfoonia partituuri omandada juba mõnesuguse 2 Rm. (umbes 180 s.) eest. Loodame, et varsti tuleb aeg, kus igas muusikaarmastavas majas hakkab leiduma klaveri- ja laulunootide literatuuri kõrval sääraseid partituuride väljaandeid. On päratuks naudinguks isegi võhikuile mõne oma armsama orkestritöö ettekandel võida teost partituurist kaasa lugeda; alles selleläbi avaneb talle teos täielikult. Kõigepäält on aga partituuride tundmaõppimine äärmise tähtsusega just meie muusikutele.

„EESTI MUUSIKA KUUKIRI“ NR. 3 ILMUNUD ARTIKLITE SISU SAKSAKEELSE KOKKUVÕTTED.

DEUTSCHES REFERAT DES INHALTS DER „ESTNISCHEN MUSIKALISCHEN MONATSSCHRIFT“ NR. 3.

Die Redaktion ersucht um Mitteilungen über neuerscheinende Musikbücher und Musikalien des Auslandes resp. deren Einsendung zwecks Registrierung oder Besprechung im bibliographischen Teil der Zeitschrift.

Eine älteste historische Nachricht über die Musikliebe des estnischen Volkes. Von Dr. Elmar Arro. Ausgehend von einer im Volksmunde lebenden Legende über die Belagerung einer Stadt durch die Esten in grauer Vorzeit, — eine Belagerung, die angeblich von den Esten freiwillig aufgehoben wurde, nachdem einige der Einwohner, orientiert über die Musikliebe ihrer Feinde, in ihrer Bedrängnis auf dem Befestigungswall Lieder anstimmten, — weist der Verfasser auf die historische Quelle dieser Sage hin; und zwar berichtet Heinrich der Lette in seiner bekannten „Livländischen Chronik“ von folgendem Ereignis aus dem Jahre 1208, der Zeit der Eroberung des Landes durch die deutschen Ordensritter:

„Die Esten... fügten den Letten viel Übels zu und belagerten die Burg Beverin, indem sie den ganzen Tag hindurch die in der Burg befindlichen Letten angriffen... Ihr Priester aber, des Angriffes der Esten geringe achtend, stieg auf die Befestigung der Burg, wo er, während andere kämpften, zu einem Musikinstrumente sang, Gott anflehend. Als aber die Barbaren das liebliche Lied und den hellen Klang des Instrumentes hörten, standen sie still, da sie in ihrem Lande solches noch nicht gehört hatten, hielten inne im Kampfe... und machten Vorschläge zu einer Erneuerung des Friedens“ (cap. XII, 6).

Nach einigen Vermutungen, um was für ein Instrument es sich beim Priester (der mutmasslich der Chronist selber war) handeln konnte, weist der Verfasser Mikpt: anschliessend auf einige Verarbeitungen dieses Ereignisses als einer dankbaren Vorlage sowohl in der bildenden Kunst (s. S. 70) als auch in der Dichtkunst hin. Als eine Probe letzterer ist auch der Text einer deutschsprachig verfassten Ballade Kreutzwalds, des Herausgebers und Ergänzers des estn. Nationalepos „Kalewipoeg“, angeführt.

J. W. Jannsen als Musiker. Von Dr. Elmar Arro. [Fortsetzung und Schluss.] Während Jannsen die deutsche Liedertafelliteratur in Estland verbreitete und propagandisierte (also nicht im Gesang, sondern nur durch das Sin-

gen Volkstum fördern wollte), betonte der ihm oppositionell gesinnte Führer eines radikal-nationalen Flügels Carl Robert Jakobson (1841—1882) als erster die Notwendigkeit einer eigenen Volksliedpflege für die junge estn. Gesangsbewegung. Jakobson suchte seine Ideen auch in der Tat durchzuführen durch Herausgabe einiger Liederbüchlein, die überwiegend estnische und verwandte finnische Volkslieder und Liedkompositionen enthielten. Leider blieb aber in der estn. Musikgeschichte die Jannsensche Richtung massgebend: bequemere Erreichbarkeit deutscher Liedchen (mangels genügend vorhandener eigener Liedkompositionen oder gesammelter estn. Volkslieder in jener älteren Zeit), sowie mangelhaft ausgebildeter Geschmack der ältesten Liederherausgeber und -Bearbeiter (die selbst an den seichten hohl-pathetischen oder süsslich-sentimentalen Liedertafelablegern gefallen fanden) waren hierbei mitbestimmend.

Zusammenfassend stellt der Verfasser des Artikels demnach über J. W. Jannsen als Musiker folgendes fest:

1) Jannsens Tätigkeit und Ziele sind auf allgemeiner volkerzieherische Arbeit und Weckung des Nationalbewusstseins gerichtet.

2) Als eines der Mittel zu diesem Zweck erscheint ihm die Förderung der gemeinschaftlichen Gesangspflege im Volke.

3) Die von den Deutschbalten bereits eingeleitete Pflege des geistlichen Chorgesanges im Volke deckt sich mit seinen christlich-kirchlichen Anschauungen und wird daher von ihm im selben Sinne als volkerzieherisch weitergefördert.

4) Daneben wird auch eine ähnliche Bedeutung in der Pflege des Singens weltlicher, volkstümlicher Lieder erkannt.

5) Trotz der Erkenntnis der Eigenart des estnischen Volkes, seiner Bräuche, Traditionen, trotz der Förderung und Betonung derselben in seiner Tätigkeit auf anderen Gebieten (schriftstellerisch, publizistisch etc.) versagt Jannsen infolge der geringen Urteilskraft seiner Halbbildung bei der Werterkenntnis und Beurteilung der Volkslieder: er hält sie für minderwertig und nicht singenswert.

6) Singenswert dagegen und kultivierenswert erscheinen ihm die von deutsch-baltischen Gesangvereinigungen gepflegten deutschen volkstümlichen Lieder im Liedertafelstil.

7) Jannsens praktisches Bestreben geht darauf aus, das estnische Volk dazu zu bringen, dass es ebensolche Lieder ebenso singe, wie die Deutschbalten.

8) Somit gerät Jannsen musikalisch vollständig in deutsches Fahrwasser.

9) Dem nationalen Gedanken erscheint dadurch Genüge getan, dass die Texte der Lieder entsprechend übersetzt werden. Der Sinn für das nationale Element in der Musik selbst bleibt Jannsen noch völlig verschlossen.

10) Das musikalische Interesse an der Gesangspflege erscheint bei Jannsen als zurückgesetzt gegenüber dem Interesse völkischer Propaganda, wobei die Förderung der Chorbewegung nur als ein Mittel im Dienste letzterer erscheint.

Die Aufgaben und die Tätigkeit des „Vereins zur Förderung musikal. Bildung und Kultur“. Von Dir. *H. Laksberg*. Der Verein wurde im Jahre 1926 in Tartu (Dorpat) gegründet. Seine Aufgaben sieht der Verein in der

1) Gründung und Erhaltung von Musiklehranstalten,

2) Veranstaltung von öffentl. Konzerten, Vorlesungen, Musikkongressen,

3) Veröffentlichung von Kompositionen, Schriften über Musik und einer Musikzeitschrift.

Den einzelnen Aufgaben entsprechend wurde im Jahre 1927 eine höhere Musikschule zu Tartu begründet und ausgebaut, im Jahre 1928 je ein Konzert- und ein Literaturkomitee innerhalb des Vereines gebildet. Ersteres hat ein Symphonieorchester (aus Fachmusikern, Schülern der Musikschule und örtlichen Dilettanten) ins Leben gerufen, letzteres gibt neuerdings vorliegende Zeitschrift heraus. Vorsitzender des Vereines ist die Altmeisterin der estn. Chorbewegung und Komponistin Miina Hermann.

Einige historische Notizen über den evangelischen Kirchenchoral. Von *Dr. A. Paris*. Der Verfasser erinnert daran, dass in diesem Jahre sich zum 400. mal der Tag der Herausgabe des ersten autorisierten Choralbuches der evangelischen Kirche jährt („Geistliche Lieder auf's new gebessert. Dr. M. Luther. Gedruckt zu Wittenberg durch J. Klug, 1529). Auf die Quellen eingehend, aus welchen damals die junge evangelische Kirche in Deutschland ihre Singweisen schöpfte (und zwar sowohl auf die geistlichen Volksweisen — *canticum vulgare* —, als auch unmittelbar oder mittelbar sich direkt auf den katholischen Kirchengesang stützend), weist der Verf. nach, dass hierzulande die Sachlage eine ähnliche war: die estnische Kirche schöpfte in ihren Anfängen die Singweisen und Liedertexte aus der deutschen lutherischen Mutterkirche. Der Verf. weist u. a. auf die ersten von deutschen Predigern besorgten estn. Choralübersetzungen hin, unter denen beispielsweise die älteste Übersetzung des Chorals „Ein feste Burg“ im Stahl'schen „Hand- und Haussbuch für das Fürstenthumb Ehsten . . .“ (2. Aufl. 1656) in möglichst sinn- und stimmungsgetreuer Rückübersetzung wie folgt lauten würde:

„Unsr Gott, der ist ein fester Vogel,
Auf uns der Glaub' kunt trutzen:
Das hülfet mir aus aller Not,
Undt endet es mit nutzen.
Der alte Höllen-Frosch,
Was voll von Hasz erobst,
Grosz Macht und List
Von ihm bereydet ist,
Es giebt nichts diesesgleychen.“

Unter deutschem Einfluss und voller Germanismen ist unsere Kirchenmusik zum grossen Teil noch bis auf den heutigen Tag. Eine Säuberung davon tut aber Not im Gefolge der sich immer schärfer ausprägenden eigenen kulturellen Weiterentwicklung unseres Volkes: die Schaf-

fung einer eigenen, auf volkstümlichen Wurzeln basierenden Kirchenmusik wird zur brennenden Frage.

Über die neue Orgel der St. Elisabeth-Kirche zu Pernau. Von *Otto Freymuth*. Anknüpfend daran, dass hier zum ersten mal in Estland ein freistehender Prospekt zur Aufstellung gelangt ist, gibt der Verfasser zunächst einige Bemerkungen zur Prospektfrage in Estland im allgemeinen. Es wird der aus dem Musikschreien entwickelte Prospekt der Barockorgel als ein logisch gegliedertes, mit dem Klangkörper einheitliches Ganzes bildendes Kunstwerk charakterisiert und dann der künstlerische Verfall des Prospekts während der folgenden Entwicklung der Orgel kurz skizziert, schliesslich auch die in jüngerer Zeit einsetzenden Bemühungen zur Lösung der Frage der Schaffung einer singemässigen neuen Prospektform angedeutet, wobei der Orgelpfeife in ihrer reinen Zweckform als künstlerischem Gestaltungsmotiv zweifellos die grösste Bedeutung zugesprochen wird. Estland hat kaum einen nennenswerten Prospekt aufzuweisen, vielmehr gehören fast ausnahmslos alle der Periode des ödesten Verfalls an, daher der Verf. den neuen, sich dem Raume sehr günstig anpassenden freistehenden Prospekt in der Elisabethkirche zu Pernau als Beitrag zur Lösung des Problems begrüsst und den Wunsch äussert, dass die Frage auch sonst die ihr gebührende Beachtung finden möge.

Sodann gibt der Verf., um die neue Orgel der Elisabethkirche unter dem Gesichtswinkel der heutigen Reformbestrebungen auf dem Gebiete des Orgelbaus werten zu können, eine gedrängte Übersicht der Entwicklung der Orgel vom Barocktyp zur sog. „modernen“ Orchesterorgel und sucht, nach kurzer Darlegung der Gründe, die zur Ablehnung der modernen Orgel führten und die gegenwärtige Krise im Orgelbau hervorriefen, die Grundlagen der Bestrebungen zu charakterisieren, die zur Sanierung der Orgelverhältnisse eingesetzt haben. [Fortsetzung folgt.]

Das Dreimäderhaus. Fortsetzung der Bruchstücke aus dem Schubert-Roman „Schwammerl“ von *Rudolf Hans Bartsch*. (Mit freundlichster Genehmigung des Verlagshauses L. Staackmann G. m. b. H., Leipzig.)

Elegie für Cello mit Klavierbegleitung von *Artur Lemba* (s. Riemann's Musiklexikon).

Über Theaterkritik. Von *W. Mettus*, Direktor des „Wanemuine“-Theaters zu Tartu (Dorpat). Bei den meisten Theaterkritikern macht sich eine falsche Einstellung ihrem Amte gegenüber bemerkbar: sie kommen sich mehr als Richter oder sogar Henker des Theaters vor, als dass sie dessen Freunde sind, was man von ihnen wohl eher erwarten dürfte. Theaterfreund sein heisst natürlich nicht alle Erscheinungen des Bühnenlebens ständig nur zustimmend zu loben, — was auch sonst nicht Kennzeichen treuer Freundschaft sein soll.

Dass der Kritiker Fachmann oder Sachkenner sein sollte, ist eigentlich selbstverständlich. Leider tritt nur sehr oft das Gegenteil davon in Erscheinung: mehr oder weniger geschickt fachsimpelnde Dilettanten. Besonders breit machen sich gewisse Herren, die selbst recht blutarme Schauspielchen geschrieben haben und daher meinen, dem Theater sehr autoritativ predigen zu dürfen. Natürlich ist ihre eigentliche Autorität in diesen Dingen meist gleich Null.

Musikchronik: Inland — Ausland.

Bibliographie. (Die Titel der besprochenen deutschen Werke sind auch deutschsprachig im estn. Text zu ersehen.)

Es sei an dieser Stelle besonders auf die in diesem Jahr vom estnischen Kulturfund eingeleiteten Publikationen der staatlich angekauften Kompositionen unserer Tonkünstler hingewiesen. Bisher sind erschienen:

Mart Saar: 5 Lieder mit Klavierbegleitung (Text estnisch u. deutsch).

Artur Lemba: Toccata und Fuge.

Der bekannteste und am meisten verbreitete Roman von

RUDOLF HANS BARTSCH

»Schwammerl«

gehört als das erfolgreichste und beliebteste Schubertbuch in die Hände jedes Schubertfreundes. Der Roman, der heute in einer Auflage von nicht weniger als 221.000 Ex. verbreitet ist, gilt mit Recht als die beste Romandichtung, in deren Mittelpunkt der grosse Wiener Komponist gestellt ist.

Aus der Fülle der Urteile über das Werk:

„Bartsch hat mit diesem Roman das ganze, kindlich-naive, genialisch-ringende, einfache und doch so grossartige Menschentum dieser Liederseele prachtvoll gezeichnet und den Typ mit diesem Manne umrissen, dem man in Liebe und inniger Anteilnahme durch sein wirres Leben zu folgen gezwungen ist.“ (Reclams Universum.)

„Hier lässt der Dichter Schubert vor uns erstehen, wie es noch keiner Biographie gelungen ist. Die Darstellung ist meisterhaft und von einer köstlichen Liebenswürdigkeit.“ (Der Türmer.)

*

308 Seiten Umfang. In Leinen gebunden *M* 6.— Brosch. *M* 4.— Als einmalige Ausgabe erscheint gleichzeitig in festlicher Ausstattung das

200. Tausend von „Schwammerl“.

Auf blütenweisses Velinpapier gedruckt, mit echtem Goldaufdruck und Goldoberschnitt verziert, mit 22 handkolorierten Illustrationen von A. Keller. In Halbleder gebunden *M* 12.—

Das schönste Ostergeschenk für jeden Bücherfreund und Schubertverehrer.

Gleichzeitig sei auf die einzigartigen musikalischen Novellen von Rudolf Hans Bartsch hingewiesen, die unter dem Titel

»Musik«

in einem 328 Seiten starken Band erschienen sind, und die folgenden Novellen enthalten: Mozarts Faschingsoper — Der Geiger von Salzburg — Meister. Der in Leinen gebundene Band mit mehrfarbiger Umschlagzeichnung und mit Vignetten von Marquis de Bayros *M* 6.—

*

„Einer, der ganz seine eigene Note hat, ist Bartsch. Und dieses neueste Werk des Verfassers ist ein echter Bartsch in jeder Hinsicht. Empfindungsfein, musikdurchwoben, von Geist sprühend, tief, wirklich schön sind diese drei Novellen.“ (Süddeutsche Literaturschau.)

„Aufrichtige Freude bereitet es, hier wieder dem feinen Formkünstler zu begegnen, den auf sich wirken zu lassen schon ästhetischer Genuss ist. So kann in Oesterreich nur Bartsch erzählen, und das macht ihm so bald keiner nach.“ (Deutsche Allgemeine Zeitung.)

Durch jede Buchhandlung erhältlich. Prospekte kostenlos.

L. Staackmann Verlag Leipzig.

Moodsaim raadio- ja grammofoniäri

Tartus, Kaubahoov 20
Telef. 12-92

E. PRÜÜS

Tartus, Kaubahoov 20
Telef. 12-92

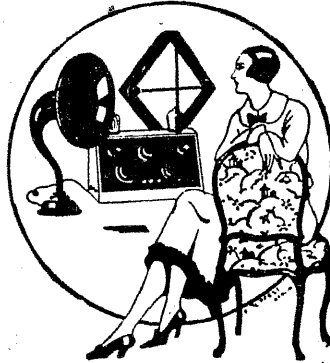
soovitab

RAADIO- osakonnast:

raadioaparaate Kr. 2.50 —
Kr. 500.—;

moodsamaid vaheldava-
voolu aparaate Kr. 450
— Kr. 660;

Täielik valik üksikosi jne.

GRAMMOFONI- osakonnast:

kohver-, kast- ja kapp-
grammofone parematest
vabrikutest;

täielik valik eesti plaate,
moodsaid šlaagereid ja
kuulsamate kunstnikkude
plaate.

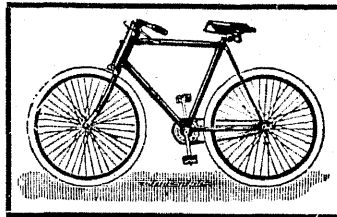
„Eesti Muusika Kuukirja“ tellijatele ja üksiknumbri müüjatele.

Sellela palub talitus teatavaks
võtta, et kulude ärahooldamiseks
on „Eesti Muusika Kuukirja“
nimele avatud postkontorites

jooksev arve nr. 2078,

kuhu palume meie ajalehe telli-
mise kui ka üksiknumbri müügi
raha sisse maksta.

Rutake tellimistega, sest eelmised numb-
rid on veel ainult piiratud arvul olemas.

Soovitan suures valikus:

INGLISE JALGRATTAID

ja nende osasid.

RAADIO LAMPAPARAATE

ja osasid.

Täidan kiirelt ja korralikult jalg-
rataste parandusi, raadio-aparaatide
parandusi ja ümbertegemisi.

A. HAUSENBERG

TARTUS, SUURTURG 16. TEL. 6-61.